

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 2002-2003

11 FEBRUARI 2003

Voorstel van resolutie betreffende het bepalen van de feiten en de eventuele verantwoordelijkheid van Belgische overheden bij de deportatie en de vervolging van Belgische joden tijdens de Tweede Wereldoorlog

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR
DE INSTITUTIONELE AANGELEGENHEDEN
UITGEBRACHT
DOOR MEVROUW **Taelman**
EN DE HEER **Cheron**

Aan de werkzaamheden van de commissie hebben deelgenomen :

1. Vaste leden : de heren De Decker, voorzitter; Caluwé, Happart, Lozie, Moens, Van den Brande, de dames Van Riet, Willame-Boonen, mevrouw Taelman en de heer Cheron, rapporteurs.
2. Plaatsvervangers : de heer Dedecker, de dames De Roeck, De Schamphelaere, de T' Serclaes, de heren Istasse, Monfils, Roelants du Vivier en Siquet.
3. Andere senatoren : de heren Destexhe, Dubié en Mahoux.

Zie :

Stukken van de Senaat :

2-1311 - 2002/2003 :

- Nr. 1 : Voorstel van resolutie van de heren Destexhe en Mahoux.
Nr. 2 : Amendementen.

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 2002-2003

11 FÉVRIER 2003

Proposition de résolution relative à l'établissement des faits et des responsabilités éventuelles d'autorités belges dans la déportation et la persécution des juifs de Belgique au cours de la Seconde Guerre mondiale

RAPPORT

FAIT AU NOM
DE LA COMMISSION
DES AFFAIRES INSTITUTIONNELLES
PAR MME **Taelman**
ET M. **Cheron**

Ont participé aux travaux de la commission :

1. Membres effectifs : MM. De Decker, président; Caluwé, Happart, Lozie, Moens, Van den Brande, Mmes Van Riet, Willame-Boonen, Mme Taelman et M. Cheron, rapporteurs.
2. Membres suppléants : M. Dedecker, Mmes De Roeck, De Schamphelaere, de T' Serclaes, MM. Istasse, Monfils, Roelants du Vivier et Siquet.
3. Autres sénateurs : MM. Destexhe, Dubié et Mahoux.

Voir :

Documents du Sénat :

2-1311 - 2002/2003 :

- N° 1 : Proposition de résolution de MM. Destexhe et Mahoux.
N° 2 : Amendements.

INHOUD

SOMMAIRE

	Blz.		Pages
	—		—
I. Inleidende uiteenzetting door de hoofdindieners van het voorstel van resolutie, de heren Alain Destexhe en Philippe Mahoux	3	I. Exposé introductif des auteurs principaux de la proposition de résolution, MM. Alain Destexhe et Philippe Mahoux	3
II. Algemene bespreking	6	II. Discussion générale	6
III. Hoorzitting	10	III. Audition	14
A. De heer Guy Verhofstadt, eerste minister	10	A. M. Guy Verhofstadt, premier ministre	10
1. Uiteenzetting	10	1. Exposé	10
2. Vragen en opmerkingen	11	2. Questions et observations	11
B. De heren José Gotovitch en Rudi Van Doorslaer, respectievelijk directeur van en werkleider bij het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA)	14	B. MM. José Gotovitch et Rudi Van Doorslaer, respectivement directeur et chef de travaux du Centre d'Études et de Documentation Guerre et Sociétés contemporaines (CEGES)	14
1. Uiteenzettingen	14	1. Exposés	14
a. De heer José Gotovitch, directeur	14	a. M. José Gotovitch, directeur	14
b. De heer Rudi Van Doorslaer, werkleider	15	b. M. Rudi Van Doorslaer, chef de travaux	15
2. Vragen en opmerkingen	16	2. Questions et observations	16
C. De heer Michel Eisenstorg en mevrouw Judith Kronfeld, respectievelijk voorzitter en secretaris-generaal van de Vereniging van de joodse weggevoerden van België — dochters en zonen der deportatie	18	C. M. Michel Eisenstorg et Mme Judith Kronfeld, respectivement président et secrétaire générale de l'Union des déportés juifs de Belgique — filles et fils de la déportation	18
1. Uiteenzettingen	18	1. Exposés	18
2. Vragen en opmerkingen	19	2. Questions et observations	19
IV. Puntsgewijze bespreking	20	IV. Discussion des points	20
A. Opschrift	20	A. Intitulé	20
B. Overwegingen	20	B. Considérants	20
C. Dispositief	20	C. Dispositif	20
1. Punt 1	20	1. Point 1	20
2. Punt 1bis (nieuw)	22	2. Point 1bis (nouveau)	22
3. Punt 2	23	3. Point 2	23
V. Stemming over het geheel	23	V. Vote sur l'ensemble	23

De commissie voor de Institutionele Aangelegenheden heeft het voorstel van resolutie betreffende het bepalen van de feiten en de eventuele verantwoordelijkheid van Belgische overheden bij de deportatie en de vervolging van Belgische joden tijdens de Tweede Wereldoorlog, besproken tijdens haar vergaderingen van 12 december 2002 en 23 en 30 januari 2003.

De werkzaamheden verliepen als volgt. Op 12 december 2002 hielden de hoofdindieners van het voorstel van resolutie hun inleidende uiteenzetting (I), welke gevolgd werd door de algemene bespreking (II). Op 23 januari 2003 werd een hoorzitting gehouden (III), waarna op 30 januari 2003 de puntsgewijze bespreking plaatsvond (IV) alsook de stemming over het geheel (V); en dit in aanwezigheid van de dames F. Audag-Dechamps en D. Debouverie, vertegenwoordigsters van respectievelijk de eerste minister en de minister van Economie en Wetenschappelijk Onderzoek.

Het voorliggende verslag vormt het eerste deel van een tweeluik. Bij de bespreking van het voorstel van resolutie is immers gebleken dat voor de uitvoering ervan een wetgevend optreden vereist is. Daarom heeft de commissie met toepassing van artikel 22.3 van het reglement van de Senaat, tijdens haar vergadering van 30 januari 2003, zelf een wetsvoorstel opgesteld, besproken en goedgekeurd. Voor het verslag hierover en de aangenomen tekst van dit wetsvoorstel betreffende de uitvoering van een wetenschappelijk onderzoek naar de vervolging en de deportatie van de joden in België tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt verwezen naar het tweede deel van het tweeluik (stukken Senaat, nrs. 2-1450/1-2). Voor een goed begrip van de genese en de draagwijdte van dit wetsvoorstel moet men dus de beide delen onder ogen nemen omdat de commissie naar een parallelisme tussen de twee teksten heeft gestreefd.

Het voorliggende verslag werd ter goedkeuring aan de commissie voorgelegd op 11 februari 2003.

I. INLEIDENDE UITEENZETTING DOOR DE HOOFDINDIENERS VAN HET VOORSTEL VAN RESOLUTIE, DE HEREN ALAIN DESTEXHE EN PHILIPPE MAHOUX

Nu de Tweede Wereldoorlog meer dan een halve eeuw geleden werd beëindigd, lijkt het gepaste ogenblik aangebroken om een sereen historisch en politiek debat aan te gaan over de eventuele verantwoordelijkheid van Belgische overheden bij de identificatie, de vervolging en de deportatie van de joden in België. In tegenstelling tot Frankrijk waar het Vichy-regime, onder leiding van maarschalk Pétain, in een officiële collaboratie met Nazi-Duitsland is vervallen, heeft de Belgische regering die naar Londen was uitgeweken, zich onmiddellijk bij de geallieerden gevoegd zodat er geen sprake was van een officiële collaboratie met de bezetter in België.

La commission des Affaires institutionnelles a examiné la proposition de résolution relative à l'établissement des faits et des responsabilités éventuelles d'autorités belges dans la déportation et la persécution des juifs de Belgique au cours de la Seconde Guerre mondiale au cours de ses réunions des 12 décembre 2002 et 23 et 30 janvier 2003.

Les travaux se sont déroulés comme suit: le 12 décembre 2002, les auteurs principaux de la proposition de résolution ont présenté leur exposé introductif (I), qui a été suivi de la discussion générale (II). Le 23 janvier 2003 a été organisée une audition (III), après quoi ont eu lieu, le 30 janvier 2003, la discussion des points (IV) ainsi que le vote sur l'ensemble (V) et ce, en présence de Mme F. Audag-Dechamps et D. Debouverie, qui représentaient respectivement le premier ministre et le ministre de l'Économie et de la Recherche scientifique.

Le présent rapport constitue le premier volet d'un diptyque. À l'occasion de la discussion de la proposition de résolution, il s'est en effet avéré qu'il fallait une initiative législative pour en assurer la mise en œuvre. Voilà pourquoi, en application de l'article 22.3 du règlement du Sénat, la commission a rédigé, examiné et approuvé elle-même une proposition de loi au cours de sa réunion du 30 janvier 2003. Pour le rapport et le texte adopté de cette proposition de loi relative à la réalisation d'une recherche sur les persécutions et la déportation des juifs de Belgique pendant la Seconde Guerre mondiale, on se référera au deuxième volet du diptyque (doc. Sénat, nos 2-1450/1 et 2). Pour bien comprendre la genèse et la portée de cette proposition de loi, il convient d'avoir sous les yeux les deux volets, parce que la commission s'est efforcée de réaliser un parallélisme entre les deux textes.

Le présent rapport a été soumis à l'approbation de la commission le 11 février 2003.

I. EXPOSÉINTRODUCTIFDESAUTEURSPRINCIPAUX DE LA PROPOSITION DE RÉSOLUTION, MM. ALAIN DESTEXHE ET PHILIPPE MAHOUX

Plus d'un demi-siècle après la fin de la Seconde Guerre mondiale, le moment semble venu d'organiser un débat historique et politique serein sur les responsabilités éventuelles des autorités belges dans l'identification, les persécutions et la déportation des juifs de Belgique. Contrairement à la France où le régime de Vichy, sous la férule du maréchal Pétain, a collaboré officiellement avec l'Allemagne nazie, le gouvernement belge, qui avait émigré à Londres, s'est immédiatement rangé du côté des alliés, de sorte qu'il n'a jamais été question d'une collaboration officielle avec l'occupant en Belgique.

Dat neemt niet weg dat tijdens de bezetting bijna de helft van de joodse bevolking in België is gedeporteerd, te weten ongeveer 30 000 personen die, behoudens enkele uitzonderingen, vrijwel allen in de concentratiekampen zijn omgebracht.

Wanneer men de omvang van de deportaties in België en Frankrijk met elkaar vergelijkt, komt men echter node, en tegen alle verwachting in, tot de vaststelling dat in een land waar een collaboratiebewind aan de macht was, slechts een vierde van de joodse bevolking werd gedeporteerd. Weliswaar spelen geografische factoren daarbij een rol. Maar op zich volstaan ze niet om dergelijke significante verschillen te verklaren. Bijgevolg dringt zich nader onderzoek op naar andere redenen en oorzaken die het verhoudingsgewijs groter aantal slachtoffers onder de joodse bevolking in België kunnen verklaren.

Daartoe heeft de Studiecommissie joodse goederen, voluit de Studiecommissie betreffende het lot van de bezittingen van de leden van de joodse gemeenschap van België, geplunderd of achtergelaten tijdens de oorlog 1940-1945, naar haar voorzitter, de commissie Buysse genaamd, een belangrijke aanzet gegeven(1). In haar eindverslag uit juli 2001 (<http://www.combuysse.fgov.be>) heeft deze commissie namelijk de aandacht gevestigd op een aantal verontrustende feiten. Vier daarvan verdienen alleszins van naderbij te worden onderzocht:

- in de eerste plaats is er het besluit van de Belgische regering in de meidagen van 1940, om op ruime schaal over te gaan tot de aanhouding en de overbrenging naar Frankrijk van personen die als opposant of als potentiële bedreiging voor de Belgische Staat werden beschouwd, onder wie een groot aantal Duitse en Oostenrijkse joden. In totaal werden er ongeveer 5 500 personen opgepakt onder wie, naar schatting, 4 000 joden van wie er ten minste 3 500 vanuit het Franse concentratiekamp Drancy naar Auschwitz zijn gedeporteerd. De commissie Buysse merkte in dat verband in haar eindverslag het volgende op:

«(De Belgische regering) interneerde toen zonder onderscheid (hierin wellicht beïnvloed door de paniecreactie van een publieke opinie die overal spionnen zag) ook massaal joodse vluchtelingen uit het Reich. Ondanks het feit dat deze joodse vluchtelingen vervolgd werden door het nazi-regime, liet de regering hen uiteindelijk naar kampen in Frankrijk overbrengen. Voor velen onder hen begon hier de weg

(1) Opericht bij de diensten van de eerste minister bij koninklijk besluit van 6 juli 1997 (*Belgisch Staatsblad* van 12 juli 1997) en vervolgens bij de wet van 15 januari 1999 (*Belgisch Staatsblad* van 12 maart 1999).

Il n'empêche qu'au cours de l'occupation, près de la moitié de la population juive de Belgique a été déportée. Il s'agissait de quelque 30 000 personnes qui, à quelques exceptions près, ont toutes trouvé la mort dans les camps de concentration.

Lorsque l'on compare le nombre de déportations en Belgique à celui des déportations qui eurent lieu en France, force est néanmoins de constater que, contre toute attente, un quart seulement de la population juive de France a été déportée, alors que le pays était dirigé par un gouvernement collaborateur. Certes, des facteurs géographiques entrent en ligne de compte à cet égard. Mais ils ne suffisent pas en soi à expliquer des différences aussi marquantes. Il est par conséquent nécessaire d'examiner plus en détail les autres raisons qui peuvent expliquer pourquoi le nombre de victimes parmi les juifs de Belgique a été proportionnellement plus grand.

La Commission d'étude des biens juifs, ou, *in extenso*, la Commission d'étude sur le sort des biens des membres de la communauté juive de Belgique spoliés ou délaissés pendant la guerre 1940-1945, appelée communément commission Buysse, du nom de son président, a donné une impulsion capitale en ce sens(1). Dans son rapport final de juillet 2001 (<http://www.combuysse.fgov.be>), cette commission a en effet attiré l'attention sur plusieurs faits inquiétants. Quatre d'entre eux méritent en tout cas d'être examinés de plus près:

- le premier est la décision que le gouvernement belge prit dans les journées de mai 1940 d'arrêter et de déporter vers la France un grand nombre de personnes qui étaient considérées comme des opposants ou que l'on estimait susceptibles de présenter une menace pour l'État belge et parmi lesquelles beaucoup de juifs allemands et autrichiens. On estime qu'au total, 4 000 des quelque 5 500 personnes qui furent arrêtées, étaient juives et qu'au moins 3 500 d'entre elles furent déportées à Auschwitz au départ du camp de concentration français de Drancy. La commission Buysse a émis à cet égard, dans son rapport final, le commentaire suivant:

«Peut-être gagné par la panique qui saisit l'opinion publique, laquelle voyait des espions partout, le gouvernement (belge) fit massivement interner sans aucune distinction les réfugiés juifs venus du Reich. Sans se soucier du fait que ces derniers avaient été persécutés par le régime national-socialiste, le gouvernement les fit finalement acheminer vers des camps situés en France. Pour beaucoup parmi eux

(1) Créé auprès des services du premier ministre par arrêté royal du 6 juillet 1997 (*Moniteur belge* du 12 juillet 1997) et ensuite par la loi du 15 janvier 1999 (*Moniteur belge* du 12 mars 1999).

die over Drancy naar Auschwitz leidde»(1). De vraag rijst wat de Belgische regering ertoe heeft gebracht joodse tegenstanders van het nazi-regime naar Frankrijk te deporteren;

- ten tweede is er de rol van de secretarissen-generaal. De commissie Buysse stelde hierover het volgende vast:

«Zo weigerden de secretarissen-generaal bijvoorbeeld, zich steunend op de Grondwet, de eerste anti-joodse maatregelen (28 oktober 1940) af te kondigen (waardoor de bezetter verplicht werd de joodse maatregelen als Duitse verordeningen af te kondigen). Daartegenover staat dat de secretarissen-generaal vervolgens wel een omzendbrief naar de gemeentebesturen stuurden voor het aanleggen van jodenregisters.»;

- ten derde is er de houding van andere overheden. *«Wanneer de gemeenten later werd gevraagd ook de davidster te verdelen, kwam er een weigering van de Brusselse gemeenten, maar Antwerpen aanvaardde de opdracht.»* Ook Charleroi en Luik hebben het bevel uitgevoerd(2). Hiermee wensen de indianers van het voorstel van resolutie aan te geven dat ze absoluut uit het communautaire vaarwater wensen te blijven. Zowel in Vlaanderen, als in Brussel en Wallonië zijn er daden van collaboratie gepleegd;

- ten vierde bestaat er een opmerkelijk verschil in de deportatiecijfers voor Antwerpen en Brussel die de belangrijkste joodse gemeenschappen telden. In Antwerpen werd 67% van de joodse gemeenschap gedeporteerd, in Brussel was dat 37%. Met betrekking tot Antwerpen dienen voorts de drie razzia's in 1942 te worden vermeld waarbij 3 500 joden zijn aangehouden en waaraan de politie haar medewerking heeft verleend. Rekening houdend met de omvang van deze stad, zijn die cijfers vergelijkbaar met de razzia van de *Vélodrome d'Hiver* in Parijs, die 13 000 slachtoffers maakte(3).

Gelet op het voorgaande en op de in de toelichting van het voorstel aangehaalde redenen hebben de indianers van het voorstel ervoor gekozen om het noodzakelijke historische onderzoekswerk aan het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA) toe te vertrouwen, dat op wetenschappelijk verantwoorde wijze en met de vereiste zin voor historische kritiek de feiten zal moeten vaststellen op grond waarvan de eventuele verantwoordelijkheid van Belgische overheden bij de identificatie, de vervolging en de deportatie van de joden in België tijdens de Tweede Wereldoorlog kan worden vastgelegd. Dat de keuze op het SOMA is

commença là le périple qui, de Drancy, devait les mener à Auschwitz»(1). Reste à savoir ce qui a amené le gouvernement belge à déporter vers la France des opposants juifs au régime nazi;

- deuxièmement, il y a le rôle qu'ont joué les secrétaires généraux. La commission Buysse a constaté ce qui suit à ce sujet:

«Ainsi par exemple, les secrétaires généraux refusèrent, se retranchant derrière la Constitution, de promulguer les premières mesures anti-juives (28 octobre 1940) (en conséquence de quoi, l'occupant fut obligé de les promulguer par voie d'ordonnance allemande). Les secrétaires généraux envoyèrent par contre une circulaire aux administrations communales pour la constitution des registres des juifs.»;

- troisièmement, il y a l'attitude d'autres pouvoirs publics. *«Quand les communes furent plus tard invitées à distribuer les étoiles jaunes, la ville de Bruxelles refusa, mais celle d'Anvers accepta.»* Charleroi et Liège ont également exécuté l'ordre(2). Les auteurs de la proposition de résolution tiennent à souligner ainsi qu'ils ne veulent absolument pas se perdre dans les méandres communautaires. Il y a eu des exemples de collaboration tant en Flandre qu'à Bruxelles et qu'en Wallonie;

- quatrièmement, les chiffres des déportations pour Anvers et Bruxelles, qui abritaient les communautés juives les plus importantes, diffèrent d'une manière surprenante. À Anvers, les déportations touchèrent 67% de la communauté juive, contre 37% à Bruxelles. Il faut mentionner ensuite les trois razzias qui ont eu lieu en 1942 à Anvers et auxquelles la police apporta sa collaboration et au cours desquelles 3 500 juifs furent arrêtés. À l'échelle d'Anvers, ces chiffres sont tout à fait comparables à la rafle du *Vélodrome d'Hiver* à Paris qui fit 13 000 victimes(3).

Eu égard à ce qui précède et aux raisons invoquées dans les développements de la proposition, les auteurs de celle-ci ont choisi de confier les indispensables travaux de recherche historique au Centre d'études et de documentation guerre et sociétés contemporaines (CEGES), qui sera chargé de constater, d'une manière scientifiquement fondée et respectueuse de la critique historique, les faits pouvant établir les responsabilités éventuelles d'autorités belges dans l'identification, la persécution et la déportation des juifs de Belgique au cours de la Seconde Guerre mondiale. Si l'on a choisi le CEGES, c'est parce que c'est un établissement fédéral dont la réputation scientifique est inattaquable.

(1) Eindverslag, Studiecommissie joodse goederen, juli 2001, blz. 455.

(2) Stuk Senaat, nr. 2-1311/1, blz. 6-7.

(3) Stuk Senaat, nr. 2-1311/1, blz. 4-5 en 7.

(1) Rapport final, Commission d'Étude des biens juifs, juillet 2001, p. 455.

(2) Doc. Sénat, n° 2-1311/1, p. 6-7.

(3) Doc. Sénat, n° 2-1311/1, p. 4-5 et 7.

gevallen, heeft te maken met het feit dat het een federale instelling is waarvan de wetenschappelijke reputatie buiten kijf staat. Het lijkt overigens geen twijfel dat het SOMA bij de uitvoering van zijn studieopdracht gebruik zal maken van het reeds bestaande historisch onderzoek, zoals bijvoorbeeld Maxime Steinberg dat te boek heeft gesteld in « *L'étoile et le fusil* » (*Vie ouvrière*, 1983).

De indieners hopen dat de regering die de studieopdracht aan het SOMA zou moeten toevertrouwen, zich achter dit initiatief zal scharen en het SOMA de nodige middelen ter beschikking zal stellen opdat deze instelling haar onderzoek binnen een termijn van twee jaar in de beste omstandigheden kan afronden.

Achteraf staat het aan de Senaat om op grond van het onderzoeksverslag te beslissen of de oprichting van een parlementaire onderzoekscommissie al dan niet gewenst is, bijvoorbeeld wanneer zou blijken dat bepaalde instellingen hun archieven niet wensen open te stellen en er dwangmiddelen vereist zijn welke uitsluitend een onderzoekscommissie krachtens artikel 56 van de Grondwet kan aanwenden.

De indieners spreken de hoop uit dat het voorstel van resolutie, dat door een zeer ruime meerderheid wordt gedragen, met bekwame spoed door de Senaat wordt goedgekeurd zodat de regering de nodige maatregelen kan nemen opdat het SOMA zijn studieopdracht zo spoedig mogelijk kan aanvangen.

II. ALGEMENE BESPREKING

De heer Marcel Cheron schaaft zich namens zijn fractie volkomen achter het voorliggende voorstel van resolutie. Het SOMA geniet immers een indrukwekkende reputatie inzake historisch onderzoek met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog.

Nochtans verdienen bepaalde punten uit het voorstel nadere toelichting.

Zo wordt het tijds kader beperkt tot de Tweede Wereldoorlog. Betekent dit dat het onderzoek van het SOMA beperkt wordt tot de feiten die zich hebben voorgedaan tijdens de periode van 10 mei 1940, inval van de Duitse troepen, tot 8 mei 1945, hun capitulatie? Een dergelijke beperking lijkt niet opportuun omdat ze tot gevolg heeft dat de feiten en de ideeën die mee het klimaat hebben bepaald waardoor de vervolging en de deportatie van de joden mogelijk werd gemaakt, buiten het onderzoeksdomein vallen.

Ten tweede zullen de teruggekeerde Belgische archieven die door de Duitse bezetter werden meegevoerd en daarna in Russische handen zijn terecht gekomen, voor het SOMA een ware goudmijn vormen.

Lors de l'exécution de sa mission d'étude, le CEGES puisera d'ailleurs sans aucun doute dans les résultats de la recherche historique déjà disponibles comme ceux que mentionne par exemple Maxime Steinberg dans l'ouvrage qu'il a publié sous le titre *L'étoile et le fusil* (*Vie ouvrière*, 1983).

Les auteurs espèrent que le gouvernement, qui devrait confier la mission d'étude au CEGES, se ralliera à cette initiative et mettra les moyens nécessaires à la disposition du CEGES pour que celui-ci puisse achever son étude, et ce, dans les meilleures circonstances, dans un délai de deux ans.

Il appartiendra ensuite au Sénat de décider, sur la base du rapport d'enquête, s'il serait souhaitable ou non d'instituer une commission d'enquête parlementaire, au cas où il s'avérerait, par exemple, que certaines institutions refusent de divulguer leurs archives et qu'il faut prendre des mesures contraignantes que seule une commission d'enquête peut ordonner en vertu de l'article 56 de la Constitution.

Les auteurs espèrent que la proposition de résolution, qui bénéficie de l'appui d'une très large majorité, sera adoptée sans délai par le Sénat, de manière que le gouvernement puisse prendre les mesures nécessaires permettant au CEGES d'entamer sa mission d'étude aussi vite que possible.

II. DISCUSSION GÉNÉRALE

Au nom de son groupe, *M. Marcel Cheron* souscrit entièrement à la proposition de résolution à l'examen. Le CEGES jouit en effet d'une excellente réputation en matière de recherche historique sur la Deuxième Guerre mondiale.

Certains points de la proposition méritent cependant des précisions supplémentaires.

Premièrement, on peut se demander, par exemple, si le fait que la période examinée soit limitée à la Deuxième Guerre mondiale, signifie que le CEGES se contentera d'examiner les faits qui se sont produits au cours de la période allant du 10 mai 1940, date de l'invasion des troupes allemandes, au 8 mai 1945, date de leur capitulation. Pareille limitation serait inopportune parce qu'elle aurait pour effet de distraire du champ de la recherche les faits et les idées qui ont contribué à créer le climat propice à la persécution et la déportation des juifs.

Deuxièmement, les archives belges, qui avaient été emportées par l'occupant allemand, qui étaient tombées ensuite aux mains des Russes, et que la Belgique a finalement pu récupérer, constitueront une véritable mine d'or pour le CEGES.

Spreker sluit zich voorts aan bij het voornemen van de indianers om tijdens de volgende legislatuur een parlementaire onderzoekscommissie op te richten indien uit het verslag van het SOMA zou blijken dat het geen totale en vrije toegang tot bepaalde archieven heeft gekregen.

Mevrouw Iris Van Riet merkt op dat dit voorstel van resolutie, dat haar fractie ten volle onderschrijft, niet op zich moet worden beschouwd, maar tegen de achtergrond van verschillende andere initiatieven die getuigen van een groeiende bewustwording van het leed dat de joodse bevolking tijdens de Tweede Wereldoorlog is berokkend. Zoals hierboven reeds is aangegeven, is er de Studiecommissie joodse goederen geweest en, in het kielzog van haar verslag, de wet van 20 december 2001 betreffende de schadeloosstelling van de leden van de joodse gemeenschap van België voor hun goederen die werden geplunderd of achtergelaten tijdens de oorlog 1940-1945 (*Belgisch Staatsblad* van 24 januari 2002); er is de historische toespraak van de eerste minister op 6 oktober 2002 in de Dossin-kazerne in Mechelen naar aanleiding van de 60e verjaardag van de deportatie van de joden in België, waarin hij zich namens de Belgische Natie heeft verontschuldigd voor het leed dat de joodse bevolking is aangedaan; er zijn de plannen voor een Vlaams Holocaustmuseum in Mechelen.

Elk initiatief, zoals het voorstel van resolutie, dat ertoe kan bijdragen dat de herinnering aan wat zich tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft afgespeeld, levendig wordt gehouden en een spiegel voorhoudt voor de toekomst, verdient dan ook alle steun.

Mevrouw Mia De Schamphelaere betreurt dat haar fractie niet is uitgenodigd om mee na te denken over de inhoud van het voorstel van resolutie. Desondanks staat haar fractie aan de zijde van de indianers en dit onder het motto: «Wie vergeet, is gedoemd om te herhalen.» Het volstaat dus niet om achterom te kijken. Men moet er zich ook van bewust zijn dat er vandaag de dag in onze steden opnieuw tekenen van antisemitisme opduiken zodat alertheid geboden is.

De heer Ludwig Caluwé wenst te weten of de incorporatie van het SOMA in het Algemeen Rijksarchief niet de indruk kan wekken dat het SOMA wordt afgebouwd zodat het niet langer voldoende uitgerust zal zijn om de studieopdracht naar wens uit te voeren. Bij het SOMA bestaat namelijk de vrees dat het over te weinig middelen zal beschikken om een dergelijk grootscheeps gedetailleerd onderzoek tot een goed einde te brengen.

Met betrekking tot het personeel toepassingsgebied van het onderzoek houdt het Nederlandse opschrift van het voorstel een ongelukkige beperking in. Uitsluitend de Belgische joden worden geïdentificeerd,

L'intervenant souscrit à l'intention des auteurs de constituer une commission d'enquête parlementaire sous la prochaine législature si le rapport du CEGES devait faire apparaître que ce centre d'études n'a pas pu bénéficier d'un accès libre et entier à certaines archives.

Mme Iris Van Riet fait observer que la proposition de résolution à l'examen, que son groupe politique appuie sans réserve, ne doit pas être envisagée que pour elle-même; elle doit l'être aussi dans le contexte de plusieurs autres initiatives qui témoignent d'une prise de conscience croissante de la souffrance infligée à la population juive durant la Seconde Guerre mondiale. Il y a eu ainsi, comme précisé ci-avant, la Commission d'étude des biens juifs et, dans le sillage du rapport de cette commission, la loi du 20 décembre 2001 relative au dédommagement des membres de la communauté juive de Belgique pour les biens dont ils ont été spoliés ou qu'ils ont délaissés pendant la guerre 1940-1945 (*Moniteur belge* du 24 janvier 2002); il y a également le discours historique prononcé par le premier ministre, le 6 octobre 2002, à la caserne Dossin à Malines, à l'occasion du 60e anniversaire de la déportation des juifs de Belgique, discours dans lequel il a présenté les excuses de la Nation belge pour les souffrances causées à la population juive; il y a, enfin, les projets d'installation d'un «*Vlaams Holocaustmuseum*» à Malines.

Dès lors, toute initiative qui, comme la présente proposition de résolution, est susceptible de contribuer à la commémoration des douloureux événements de la Seconde Guerre mondiale et qui permet de tirer des leçons pour l'avenir, mérite d'être pleinement soutenue.

Mme Mia De Schamphelaere déplore que son groupe n'ait pas été invité à participer à la réflexion sur le contenu de la proposition de résolution. Malgré cela, son groupe soutient l'initiative des auteurs de la proposition, car oublier c'est se condamner à retomber dans les errements du passé. Il ne suffit cependant pas de regarder en arrière. Il faut également prendre conscience du fait qu'aujourd'hui encore, des signes d'antisémitisme refont surface dans nos villes, appelant chacun à la plus grande vigilance.

M. Ludwig Caluwé souhaite savoir si l'intégration du CEGES dans les Archives générales du Royaume ne risque pas de faire croire à son démantèlement, de sorte qu'il ne serait plus suffisamment équipé pour exécuter correctement sa mission d'étude. D'aucuns, au CEGES, craignent en effet que ce centre ne soit pas doté des moyens suffisants pour mener à bien une étude aussi détaillée et d'une telle ampleur.

En ce qui concerne le champ d'application personnel de l'étude, l'intitulé néerlandais de la proposition contient une restriction malheureuse. Selon cet intitulé, seuls les juifs belges sont visés, ce qui implique

hetgeen impliceert dat de buitenlandse joden die in België verbleven, buiten beschouwing worden gelaten, hetgeen manifest niet de bedoeling is. Het verdient dan ook de voorkeur deze vergissing recht te zetten.

De hoofddieneren van het voorstel, de heren Alain Destexhe en Philippe Mahoux, sluiten zich hierbij aan. In het verlengde hiervan ware het raadzaam in het Franse opschrift de formule « *les juifs de Belgique* », die enigszins verwarrend is, te wijzigen in « *les juifs en Belgique* ».

Tot slot sluit *de heer Caluwé* zich aan bij de suggestie van de heer Cheron om ook de periode vóór de Duitse inval op 10 mei 1940 onder ogen te nemen zodat de reactie van de Belgische overheden op de joodse vluchtelingen en op een aantal incidenten die zich in de jaren 30 hebben voorgedaan, eveneens voorwerp van onderzoek kunnen zijn. Zij waren immers medebepalend voor het klimaat dat tijdens de Tweede Wereldoorlog heerste. Als aanvangsdatum zou dus bijvoorbeeld het jaar 1933 kunnen worden genomen, datum waarop de nazi's in Duitsland aan de macht zijn gekomen.

Mevrouw Magdeleine Willame-Boonen betreurt eveneens dat haar fractie niet werd uitgenodigd om dit voorstel van resolutie mee te ondertekenen. In deze aangelegenheid zou men toch mogen verwachten dat de traditionele scheidingslijn tussen de meerderheid en de oppositie zou worden overstegen.

Als antwoord op de vraag waarom leden van twee fracties uit de oppositie niet werden uitgenodigd om het voorstel mee te ondertekenen, verklaren *de hoofddieneren van het voorstel* dat een ongelukkige communicatiestoornis hiervan de oorzaak is en zeker niet de wil om deze fracties uit te sluiten.

Mevrouw Meryem Kaçar verklaart dat haar fractie het voorstel van resolutie ten volle onderschrijft. Het onderzoek van het SOMA zou volgens haar nog aan meerwaarde winnen indien de joodse gemeenschap hierbij zou worden betrokken.

De heer Armand De Decker, voorzitter, verklaart dat de opdrachtschrijving zo zou kunnen worden geïnterpreteerd dat het onderzoek uitsluitend à charge zal worden gevoerd om aldus de eventuele verantwoordelijkheid van Belgische overheden vast te stellen. Daarom oppert hij het voorstel om in de opdrachtschrijving expliciet te bepalen dat het onderzoek zowel à charge, als à décharge dient te worden gevoerd. Het komt er op aan niet alleen de negatieve feiten in het licht te stellen, maar ook de positieve beslissingen en daden van de Belgische overheden.

De hoofddieneren van het voorstel gaan hiermee akkoord. Aangezien het zich laat aanzien dat het voorstel van resolutie nog dient te worden geamendeerd, zullen ze het expliciet in de verantwoording

que les juifs étrangers qui résidaient en Belgique seraient exclus du champ d'application de la proposition de résolution; or, telle n'est manifestement pas l'intention du texte en discussion. Aussi est-il souhaitable de rectifier cette erreur.

MM. Alain Destexhe et Philippe Mahoux, auteurs principaux de la proposition, se rallient à cette suggestion. Dans le même ordre d'idées, ils recommandent de remplacer, dans l'intitulé français, la formule « *les juifs de Belgique* », qui prête quelque peu à confusion, par l'expression « *les juifs en Belgique* ».

Enfin, *M. Caluwé* fait sienne la suggestion de M. Cheron visant à prendre également en compte la période antérieure à l'invasion allemande du 10 mai 1940, de sorte que l'attitude des autorités belges face aux réfugiés juifs et la manière dont elles ont réagi à une série d'incidents survenus durant les années 30 puissent également être examinées. En effet, cette attitude et ces réactions ont influencé le climat qui a régné durant la Seconde Guerre mondiale. L'on pourrait donc prendre comme point de départ l'année 1933, qui marque l'arrivée au pouvoir des nazis en Allemagne.

Mme Magdeleine Willame-Boonen regrette également que son groupe n'ait pas été invité à cosigner la proposition de résolution à l'examen. On serait pourtant en droit d'espérer qu'en cette matière, le traditionnel clivage majorité-opposition serait surmonté.

À la question de savoir pourquoi les membres de deux groupes de l'opposition n'ont pas été invités à cosigner la proposition, *les auteurs principaux* répondent que cela résulte d'un malheureux malentendu et qu'il n'y avait assurément pas la moindre volonté d'exclure ces groupes.

Mme Meryem Kaçar déclare que son groupe souscrit pleinement à la proposition de résolution. Selon elle, l'étude du CEGES gagnerait encore en valeur si la communauté juive y était associée.

M. Armand De Decker, président, déclare qu'on pourrait interpréter la définition de la mission en ce sens que l'on mènera l'étude exclusivement à charge, en vue de constater la responsabilité éventuelle des pouvoirs publics belges. C'est pourquoi il suggère que l'on précise explicitement dans la définition de la mission que l'étude doit être menée à charge et à décharge. Il convient de mettre en lumière non seulement les faits négatifs, mais également les décisions et les actes positifs des autorités belges.

Les auteurs principaux de la proposition approuvent ladite suggestion. Comme il apparaît que la proposition de résolution devra encore être amendée, ils confirmeront explicitement ce qu'a proposé le

van hun amendement bevestigen (*cf. infra* — amendement nr. 2, stuk Senaat, nr. 2-1311/2).

Met betrekking tot het territoriaal toepassingsgebied van het onderzoek merkt *de heer Louis Siquet* op dat het onderzoek van het SOMA ook dat deel van het Belgisch grondgebied dient te betreffen dat door het Duitse Rijk in mei 1940 werd geannexeerd, te weten de kantons Eupen, Malmédy en Sankt-Vith. Hij zal daartoe een amendement indienen.

De hoofdindieners van het voorstel van resolutie hebben hiertegen geen bezwaar.

Zonder afbreuk te willen doen aan de wetenschappelijke reputatie van het SOMA dat de spil van het onderzoek moet blijven, wenst *mevrouw Magdeleine Willame-Boonen* te weten waarom bijvoorbeeld ook niet de universiteiten hierbij worden betrokken. Het zou een ideeëndebat op gang kunnen brengen dat bevruchtend zou zijn voor het onderzoek.

De indieners van het voorstel van resolutie antwoorden dat het vanuit praktisch oogpunt de voorkeur verdient om één enkele instelling met het onderzoek te belasten. Bovendien is het SOMA een federale onderzoeksinstelling die door iedereen wordt gerespecteerd en wordt geleid door een wetenschappelijke commissie waarin vertegenwoordigers van de verschillende Belgische universiteiten zitting hebben. Andere instellingen mee het onderzoek toevertrouwen, zal onvermijdelijk eindeloze discussies meebrengen die het onderzoek dreigen te vertragen en zelfs te hypothekeren.

De heer Marcel Cheron voegt hieraan toe dat de keuze voor het SOMA het voordeel biedt dat er eenheid van benadering zal zijn. Voorts verblijven de onderzoekers van het SOMA niet op een eiland en wisselen zij voortdurend informatie uit met andere historici. Indien andere instellingen in het onderzoek zouden worden ingeschakeld, dan dreigt het onderzoek niet alleen aan samenhang in te boeten, maar ook niet binnen twee jaar te kunnen worden beëindigd.

De voorzitter, de heer Armand De Decker, wenst te weten of het SOMA uit eigen beweging universiteiten bij het onderzoek kan betrekken. Zouden budgettaire beperkingen hiervoor een hinderpaal kunnen vormen?

De vertegenwoordigster van de minister van Economie en Wetenschappelijk Onderzoek maakt zich sterk dat, wanneer het SOMA dat nodig acht, het niet zal aarzelen om het advies van gespecialiseerde middens in te winnen. Op dit ogenblik bestaan er reeds samenwerkingsverbanden die geen enkel budgettair probleem stellen.

De heer Philippe Mahoux sluit zich hierbij aan. Wanneer men aan een wetenschappelijke onder-

président dans la justification de leur amendement (*cf. infra* — amendement n° 2, doc. Sénat, n° 2-1311/2).

En ce qui concerne le champ d'application territorial de l'étude, *M. Louis Siquet* fait observer que l'étude du CEGES devra également porter sur la partie du territoire belge qui a été annexée par le Reich allemand en mai 1940, et qui était formée des cantons d'Eupen, de Malmédy et de Saint-Vith. Il déposera un amendement en vue de le préciser.

Les auteurs principaux de la proposition de résolution n'y voient pas d'objection.

Sans vouloir mettre en cause la réputation scientifique du CEGES, qui doit rester la cheville ouvrière de l'étude, *Mme Magdeleine Willame-Boonen* souhaite savoir pourquoi on n'y associerait pas également, par exemple, des universités, ce qui permettrait à lancer un débat d'idées qui serait bénéfique à l'étude.

Les auteurs de la proposition de résolution répondent que d'un point de vue pratique, il est préférable de confier l'étude à une seule institution. Qui plus est, le CEGES est une institution fédérale de recherche respectée par tout un chacun et dirigée par une commission scientifique dans laquelle siègent des représentants des diverses universités belges. En associant d'autres institutions à l'étude, on soulèverait inévitablement des discussions interminables qui risqueraient de freiner l'étude, voire de l'hypothéquer.

M. Marcel Cheron ajoute que le choix du CEGES présente l'avantage d'assurer une unité de point de vue. En outre, les chercheurs du CEGES ne vivent pas isolés du reste du monde et échangent en permanence des informations avec d'autres historiens. Si l'on associait d'autres institutions à la réalisation de l'étude, celle-ci risquerait non seulement de manquer de cohérence, mais aussi de ne pas pouvoir être terminée dans les deux ans.

Le président, M. Armand De Decker, aimerait savoir si le CEGES pourra associer, de sa propre initiative, des universités à l'étude. Les restrictions budgétaires pourraient-elles constituer un obstacle à cet égard?

La représentante du ministre de l'Économie et de la Recherche scientifique affirme que le CEGES recueillera l'avis de milieux spécialisés s'il l'estime nécessaire. Il existe, d'ailleurs, déjà des formes de collaboration qui ne posent aucun problème budgétaire.

M. Philippe Mahoux souscrit à ce qui vient d'être dit. Quand on confie une mission à une institution de

zoeksinstelling, zoals het SOMA, een opdracht toe-
vertrouwt, moet men haar vrijlaten in de keuze van de
methodologie die ze daarbij wenst te hanteren.

Gelet op het voorgaande besluit *de commissie* een
hoorzitting te houden met:

1. de eerste minister om na te gaan of de regering
het voorstel steunt en het SOMA de nodige middelen
ter beschikking zal stellen;
2. de directeur van het SOMA met betrekking tot
het probleem van de vrije toegang tot de archieven,
inzonderheid de archieven van de Ministerraad, het
ministerie van Binnenlandse Zaken, het ministerie
van Justitie en de hoven en rechtbanken;
3. vertegenwoordigers van de joodse gemeen-
schap.

III. HOORZITTING

A. De heer Guy Verhofstadt, eerste minister

1. Uiteenzetting

De heer Guy Verhofstadt, eerste minister, onder-
streept dat de regering het voorliggende voorstel van
resolutie steunt. Overeenkomstig artikel 56 van de
Grondwet komt het echter aan de Senaat toe om in
een latere fase te beslissen over de oprichting van een
parlementaire onderzoekscommissie. De eerste minis-
ter heeft zich duidelijk uitgesproken over de proble-
matiek die die tekst behandelt, in zijn toespraak van
6 oktober 2002 in Mechelen, ter gelegenheid van de
Dag van de joodse martelaar van België en van de 60e
verjaardag van de deportatie van de joden van België.
Dat was trouwens de eerste keer dat de regering, in
naam van de Belgische Staat, zo duidelijk een stand-
punt heeft ingenomen in die problematiek en heeft
toegegeven dat de overheid tijdens de oorlog fouten
heeft gemaakt.

In die toespraak bracht de regering hulde aan een
aantal overheidsdiensten en prominenten die de
joodse gemeenschap geholpen hebben om haar ver-
volgers te ontkomen. «Ik wil in het bijzonder de Brus-
selse burgemeesters huldigen, die geweigerd hebben
de gele sterren uit te delen. Mijn hulde gaat ook naar
hen die, in de ministeries, het initiatief hebben geno-
men de nazi-bezetter niet te gehoorzamen. Bij die
hulde wil ik eveneens het spoorwegpersoneel betrek-
ken dat niet kon aanvaarden met Belgische treinen
alle leden van een weerloos volk naar een noodlottige
bestemming te moeten brengen. Ook denk ik aan het
postpersoneel dat honderden, misschien wel duizen-
den brieven met verklikkingen heeft onderschept.
Ook aan die politieagenten en rijkswachters die
geweigerd hebben om deel te nemen aan de razzia's en
arrestaties. Ten slotte ook aan die medeburgers die,
ondanks de druk die werd uitgeoefend, niet hebben
willen collaboreren.

recherche scientifique telle que le CEGES, on doit lui
laisser le choix de la méthodologie qu'elle utilisera.

Vu la conclusion qui précède, *la commission* décide
d'entendre:

1. le premier ministre, pour vérifier si le gouverne-
ment soutient la proposition et s'il est décidé à mettre
les moyens nécessaires à la disposition du CEGES;
2. le directeur du CEGES en ce qui concerne le
problème du libre accès aux archives et, en particu-
lier, aux archives du Conseil des ministres, du ministè-
re de l'Intérieur, du ministère de la Justice et des
cours et tribunaux;
3. les représentants de la communauté juive.

III. AUDITION

A. M. Guy Verhofstadt, premier ministre

1. Exposé

M. Guy Verhofstadt, premier ministre, souligne
que le gouvernement soutient la proposition de réso-
lution à l'examen. Cependant, conformément à
l'article 56 de la Constitution, il appartient au Sénat
de décider, dans une phase ultérieure, de créer une
commission d'enquête parlementaire. Le premier
ministre s'est exprimé clairement sur la probléma-
tique abordée dans ce texte dans son discours prononcé
le 6 octobre 2002, à Malines, à l'occasion de la jour-
née du martyr juif en Belgique et du soixantième anni-
versaire de la déportation des juifs de Belgique.
C'était d'ailleurs la première fois que le gouverne-
ment, au nom de l'État belge, prenait position si clai-
rement sur la question et reconnaissait que des fautes
avaient aussi été commises par l'administration
pendant la guerre.

Dans ce discours, le gouvernement rendait
hommage à un certain nombre d'administrations et
de personnalités ayant aidé la communauté juive à
échapper à ses persécuteurs: «Je voudrais rendre un
hommage tout particulier aux bourgmestres de
Bruxelles qui ont refusé de distribuer les étoiles
jaunes. Mon hommage va aussi à ceux qui, dans les
ministères, ont pris sur eux de désobéir aux ordres de
l'occupant nazi. Il va à ceux de nos cheminots qui
n'ont pas accepté que les trains belges emmènent
toute une population sans défense vers un destin
funeste. Il va à ceux de nos postiers qui ont intercepté
des centaines sinon des milliers de lettres de dénoncia-
tions. Il va à ceux de nos policiers et gendarmes qui
ont refusé de participer aux rafles et aux arrestations.
Il va à ceux de nos concitoyens, qui, malgré les pres-
sions exercées, n'ont pas accepté de collaborer avec
l'ennemi.

Wij zijn terecht trots op dergelijke voorbeeldige houding. Laat ons echter wel beseffen dat dit niet de houding was van heel België, noch van alle Belgische gemeenten. Helaas waren er in België heel wat personen, ook bij de overheid, die gecollaboreerd hebben. Wij moeten de moed hebben dat te zeggen, te erkennen en te aanvaarden.» (*Vertaling*)

Eén manier om dat te aanvaarden is om de vraag die in het hier voorliggende voorstel van resolutie wordt gesteld, bevestigend te beantwoorden.

Er bestaan vele studies in verband met die vraag en met de houding van de Belgische overheid, in een historische en juridische context. Uit die studies is gebleken dat de situatie in België geenszins vergelijkbaar was met de toestand in Frankrijk bijvoorbeeld, waar het Vichy-bewind zelf een anti-joods beleid voerde. In België zijn de anti-joodse maatregelen uitdrukkelijk veroordeeld door de Belgische regering in Londen. Men denke meer bepaald aan de verklaring van eerste minister Pierlot in 1942 waarin hij bepaalde maatregelen en houdingen krachtig aan de kaak stelde, herinnerde aan de principes die aan de grondslag liggen van de Belgische samenleving en erop wees dat de joodse gemeenschap tot aan de Duitse inval steeds op vreedzame wijze in ons land heeft gewoond. Hij benadrukte dat die principes steeds geëerbiedigd moesten worden.

Het voorstel van resolutie stelt voor het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij een studieopdracht toe te vertrouwen over de eventuele deelname van de Belgische overheden in de identificatie, de vervolging en de deportatie van joden in België tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Er zal wel een wetgevende bepaling nodig zijn om het centrum de mogelijkheid te geven toegang te krijgen tot een groot aantal van de archieven van de Staat. De eerste minister stelt in dat verband voor de federale overheidsdienst Kanselarij van de eerste minister te belasten met het opstellen van een tekst. Indien blijkt dat het centrum extra middelen nodig heeft om die taak uit te voeren, zal hij zelf de minister van Begroting en de minister van Wetenschappelijk Onderzoek raadplegen.

De eerste minister merkt ten slotte op dat de werkzaamheden van het SOMA niet alleen de aandacht moeten vestigen op de fouten die zijn begaan, maar ook op de positieve daden die de Belgische samenleving tijdens de oorlog heeft verricht ten opzichte van de joodse gemeenschap.

2. Vragen en opmerkingen

Een van de hoofdindependenten van het voorstel, de heer Philippe Mahoux, verheugt zich over de steun van de regering en de toezegging van de eerste minister dat

Ces comportements exemplaires nous inspirent une légitime fierté. Nous nous devons cependant de rappeler qu'ils ne furent pas ceux de toute la Belgique, ni de toutes les communes belges. Hélas, en Belgique, trop nombreux ont été ceux qui ont sombré dans la collaboration, aussi dans l'administration. Cela, nous devons avoir le courage de le dire, de le reconnaître et de l'assumer.»

Une manière de l'assumer, c'est de répondre positivement à la question posée par la proposition de résolution à l'examen.

De nombreuses études se sont penchées sur la question, ainsi que sur l'attitude des autorités belges dans un contexte historique et juridique. De ces études, il est ressorti que la situation en Belgique n'était en aucun cas comparable avec celle de la France, par exemple, où le système de Vichy adoptait lui-même une politique anti-juive. En Belgique, les mesures anti-juives ont été expressément condamnées par le gouvernement belge qui se trouvait à Londres. On peut notamment faire référence à la déclaration faite en 1942 par le premier ministre Pierlot, dans laquelle il condamnait fermement des mesures et attitudes et rappelait les principes qui gouvernent la société en Belgique et le fait que la communauté juive avait toujours vécu paisiblement dans notre pays jusqu'à l'invasion allemande. Il soulignait que ces principes devaient continuer à être respectés.

La proposition de résolution propose de confier au Centre d'Études et de Documentation Guerre et Société contemporaines la réalisation d'une étude détaillée sur la participation éventuelle d'autorités belges dans l'identification, la persécution et la déportation des juifs en Belgique pendant la Seconde Guerre mondiale.

Une disposition législative sera néanmoins nécessaire pour donner à ce centre la possibilité d'accéder à un grand nombre d'archives de l'État. À cet égard, le premier ministre propose de faire appel au service public fédéral Chancellerie du premier ministre pour élaborer un texte. Par ailleurs, il consultera le ministre du Budget et celui de la Politique Scientifique s'il s'avère que le centre a besoin de moyens supplémentaires pour effectuer les tâches qui lui sont confiées.

Enfin, le premier ministre fait remarquer que le travail du CEGES ne devra pas seulement mettre en évidence les fautes commises, mais aussi les actes positifs posés par la société belge envers la communauté juive pendant la guerre.

2. Questions et observations

Un des auteurs principaux de la proposition, M. Philippe Mahoux, se réjouit du soutien du gouvernement et de l'engagement du premier ministre

hij met de ministers van Begroting en van Wetenschappelijk Onderzoek overleg zal plegen om na te gaan welke bijkomende middelen aan het SOMA moeten worden toegekend opdat het zijn onderzoek op exhaustieve wijze kan voeren.

Hij toont zich tevens erkentelijk ten opzichte van zijn voorstel om mee te werken aan de redactie van een wetsvoorstel dat het SOMA een ongehinderde toegang tot de archieven van alle openbare overheden en privaatrechtelijke instellingen dient te waarborgen en dat op korte termijn door de federale Kamers kan worden goedgekeurd.

Met betrekking tot dit laatste punt merkt *de eerste minister* op dat snelheid geen punt is. Voor dit wetsvoorstel kan men zich inspireren op de analoge bepaling in de wet van 15 januari 1999 betreffende de Studiecommissie joodse goederen, ook wel de commissie Buysse genaamd, krachtens welke zij toegang kreeg tot de archieven van alle voormelde overheden en instellingen (artikel 5).

Gelet op het voorgaande stelt *de heer Alain Destexhe* met toepassing van artikel 22.3 van het reglement van de Senaat voor om, parallel met de bespreking van het voorstel van resolutie, een wetsvoorstel uit te werken houdende een gewaarborgde toegang van het SOMA tot de archieven (voor het verslag en de aangenomen tekst van dit wetsvoorstel — zie stukken Senaat, nrs. 2-1450/1-2).

Voorts wenst hij te weten of de eerste minister een idee heeft van het aantal archieven welke voor het onderzoek van het SOMA van belang zijn en door dit wetsvoorstel dienen te worden geïdentificeerd.

De eerste minister heeft deze gegevens niet bij de hand. Maar worden alleszins bedoeld, de archieven van het ministerie van Binnenlandse Zaken en van de hoven en rechtbanken.

Mevrouw Magdeleine Willame-Boonen wenst te weten, zonder hiermee enig waardeoordeel te willen vellen, of de uitspraak van de Franse president Jacques Chirac dat Frankrijk verantwoordelijkheid droeg in de organisatie van de razzia van de *Vel d'Hiv*, gebaseerd is op nieuw historisch onderzoek of het verslag van een parlementaire onderzoekscommissie dan wel of hij deze schuldbekentenis *motu proprio* heeft gedaan (cf. stuk Senaat, nr. 2-1311/1, blz. 4). Hij zette zich hiermee immers af tegen de zienswijze die tot dan toe door alle Franse presidenten werd gehuldigd, namelijk dat het Vichy-regime en dus de Franse staat verantwoordelijk waren en niet Frankrijk zelf.

Voorts rijst de juridisch-institutionele vraag wat de dwingende kracht is van punt 2 van het voorstel van resolutie waarbij de Senaat tijdens de volgende legis-

de se concerter avec les ministres du Budget et de la Recherche scientifique pour déterminer quels moyens supplémentaires il convient d'octroyer au CEGES pour qu'il puisse mener une enquête minutieuse.

Il le remercie aussi d'avoir proposé de participer à la rédaction d'une proposition de loi qui garantisse au CEGES le libre accès aux archives de tous les pouvoirs publics et organismes de droit privé et qui puisse être adoptée, à court terme, par les Chambres fédérales.

À ce propos, *le premier ministre* fait remarquer que ce n'est pas la rapidité qui compte. Pour cette proposition de loi, on peut s'inspirer d'une disposition analogue figurant dans la loi du 15 janvier 1999 relative à la Commission d'études des biens juifs, aussi dénommée commission Buysse, en vertu de laquelle la commission a obtenu l'accès aux archives de toutes les autorités et organismes précités (article 5).

Vu ce qui précède, *M. Alain Destexhe* propose, en application de l'article 223 du règlement du Sénat, d'élaborer, parallèlement à la discussion de la proposition de résolution, une proposition de loi visant à garantir l'accès du CEGES aux archives (pour le rapport et le texte adopté de cette proposition, cf. doc. Sénat, nos 2-1450/1-2).

Il voudrait savoir par ailleurs si le premier ministre a une idée du nombre d'archives qui revêtent quelque importance pour l'enquête du CEGES et qui doivent ressortir au champ d'application de cette proposition de loi.

Le premier ministre n'a pas ces données sous la main. Sont en tout cas visées les archives du ministère de l'Intérieur et celles des cours et tribunaux.

Mme Magdeleine Willame-Boonen voudrait savoir, sans émettre en l'espèce le moindre jugement de valeur, si la déclaration du président français Jacques Chirac selon laquelle la France était responsable de l'organisation de la rafle du Vel d'Hiv, repose sur une nouvelle enquête historique ou sur le rapport d'une commission d'enquête parlementaire ou si le président a fait cet aveu de culpabilité *motu proprio* (cf. doc. Sénat, n° 2-1311/1, p. 4). Par cette déclaration, il s'est en effet distancié du point de vue qu'avaient adopté jusqu'alors tous les présidents français, qui attribuaient la responsabilité au régime de Vichy et donc à l'État français mais pas à la France.

De plus, se pose la question juridico-institutionnelle de savoir quelle est la force contraignante du point 2 de la proposition de résolution qui

latuur wordt aanbevolen een parlementaire onderzoekscommissie op te richten. Een recent voorstel om onder dezelfde voorwaarden een onderzoekscommissie op te richten in verband met de visafraude werd immers verworpen.

Met betrekking tot dit laatste punt verklaart *de voorzitter, de heer Armand De Decker*, dat de toelichting misschien te affirmatief is opgesteld (*cf.* stuk Senaat, nr. 2-1311/1, blz. 2), maar dat wat juridisch van belang is, namelijk het dispositief en inzonderheid de zinsnede «zo dat nodig blijkt», er geen twijfel over laat bestaan dat de appreciatiebevoegdheid van de Senaat tijdens de volgende legislatuur om al dan niet een parlementaire onderzoekscommissie op te richten, onaangetaast blijft.

De heer Marcel Cheron doet opmerken dat de eerste minister de twee sleutels heeft aangereikt waarmee de deur tot een grondig onderzoek kan worden geopend.

Ten eerste zal een wetsvoorstel worden opgesteld dat het SOMA de vrije toegang tot archieven waarborgt en waardoor nieuwe informatiebronnen kunnen worden aangeboord. Spreker is van oordeel dat niet zozeer de toegang tot de archieven van het ministerie van Binnenlandse Zaken problemen zou kunnen doen rijzen, maar wel die tot de archieven van de gemeenten en inzonderheid die van de gemeentelijke politie. Het voorgaande mag evenwel niet het reeds verrichte onderzoek doen vergeten. Spreker veronderstelt dat het SOMA dus ook een compilatie zal opstellen van het reeds verrichte historisch onderzoek, bijvoorbeeld dat van Maxime Steinberg.

Ten tweede is het lid ervan overtuigd dat de eerste minister een vruchtbaar gesprek zal hebben met de minister van Begroting over de toekenning van bijkomende middelen aan het SOMA.

Tot slot doet de heer Cheron een oproep opdat, net zoals de Gemeenschappen via het secundair onderwijs, ook de federale Staat nu reeds de nodige stappen zou doen om, zonder het verslag van het SOMA af te wachten, de herinnering aan de genocide van de joden in België levendig te houden.

De eerste minister antwoordt dat de Gemeenschappen binnen hun bevoegdheidsdomein reeds tal van initiatieven in die richting hebben genomen, niet alleen op het vlak van het onderwijs, maar ook, bijvoorbeeld in het geval van de Vlaamse Gemeenschap, door in de oprichting van een Holocaustmuseum te Mechelen te voorzien.

enjoint au Sénat de créer une commission d'enquête parlementaire au cours de la prochaine législature. En effet, une récente proposition de créer, dans les mêmes conditions, une commission d'enquête relative à la fraude aux visas a été rejetée.

En ce qui concerne ce dernier point, *le président, M. Armand De Decker*, déclare que si les développements sont peut-être rédigés en des termes trop catégoriques (*cf.* doc. Sénat, n° 2-1311/1, p. 2), c'est néanmoins le dispositif qui prévaut en droit et il précise que le membre de phrase «si nécessaire» ne laisse planer aucun doute sur le fait qu'il n'est pas porté préjudice au pouvoir du Sénat, au cours de la prochaine législature, d'apprécier s'il y a lieu ou non de créer une commission d'enquête parlementaire.

M. Marcel Cheron fait remarquer que le premier ministre a fourni les deux clés permettant d'ouvrir la porte d'un examen approfondi.

Premièrement, une proposition de loi sera élaborée en vue de garantir au CEGES le libre accès aux archives et de permettre la mise au jour de nouvelles sources d'information. L'intervenant estime que ce n'est pas tant l'accès aux archives du ministère de l'Intérieur qui pourrait poser problème, mais celui aux archives des communes et en particulier, à celles de la police communale. Ce qui précède ne doit cependant pas faire oublier les recherches qui ont déjà été accomplies. L'intervenant suppose que le CEGES dresse donc aussi une compilation des recherches historiques déjà réalisées, notamment celles de Maxime Steinberg.

Deuxièmement, le membre se dit convaincu que le premier ministre aura un entretien fructueux avec le ministre du Budget sur l'octroi de moyens supplémentaires au CEGES.

Enfin, M. Cheron lance un appel à l'État fédéral pour qu'il prenne dès à présent sans attendre le rapport du CEGES, les mesures nécessaires pour garder vivace le souvenir du génocide dont ont été victimes les juifs de Belgique, comme l'ont fait les Communautés par l'entremise de l'enseignement secondaire.

Le premier ministre répond que les Communautés ont déjà pris, dans leur sphère de compétences, nombre d'initiatives en ce sens, non seulement au niveau de l'enseignement, mais aussi, par exemple, dans le cas de la Communauté flamande, en prévoyant la création d'un musée de l'Holocauste à Malines.

B. De heren José Gotovitch en Rudi Van Doorslaer, respectievelijk directeur van en werkleider bij het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA)

1. Uiteenzettingen

a. De heer José Gotovitch, directeur

a. 1. Inleiding

Het SOMA is een federale onderzoeksinstituting die tot het Algemeen Rijksarchief behoort, en de voortzetting is van het Navorsings- en Studiecentrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, maar dan wel met een ruimere opdracht.

Zo leverde het SOMA in 1999 de onderzoeksploeg die, onder leiding van Rudi Van Doorslaer, het onderzoek heeft gevoerd op grond waarvan de commissie Buysse in juli 2001 haar eindverslag over de bezittingen van de slachtoffers van de jodenvervolging in België heeft uitgebracht.

Ander voorbeeld van de expertise van het SOMA is het werk dat een van zijn onderzoekers, Lieven Saerens, heeft verricht (*cf. Antwerpen, de « Stad der vergetelheid ». De medewerking van de Antwerpse beleidsverantwoordelijken aan de jodenvervolging tijdens Wereldoorlog II, in Collaboratie in Vlaanderen. Vergeten en vergeven?*, Brussel, 2002).

a. 2. Het voorstel van resolutie

Met betrekking tot de doelstellingen van het onderzoek dat aan het SOMA zou worden toevertrouwd, is de heer Gotovitch van oordeel dat dit onderzoek in een ruimer kader zou moeten worden geplaatst.

Dat betekent dat het SOMA, zoals de eerste minister heeft aangegeven, geen rekvisitoor *à charge* of *à décharge* moet houden, maar op wetenschappelijk verantwoorde wijze de feiten moet vaststellen.

De vraag rijst welke feiten. Sommige leden hebben er reeds op gewezen dat hetgeen zich tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft voorgedaan, niet los kan worden gezien van de vooroorlogse context en het antidemocratische gedachtegoed dat toen in de Belgische samenleving opgeld deed.

Het SOMA deelt deze opvatting en huldigt tevens de mening dat de daden die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gesteld, de weerspiegeling zijn van een politiek van het minste kwaad, zoals die door de leidende instanties van het land werd gevoerd. Het SOMA is voorts van oordeel dat het onderzoek zich ook moet richten op de wijze waarop de eventuele deelname van Belgische overheden aan de vervolging en de deportatie van de joden, in de naoorlogse repressie van het incivisme is gewogen.

B. MM. José Gotovitch et Rudi Van Doorslaer, respectivement directeur et chef de travaux du Centre d'études et de documentation guerre et société contemporaines (CEGES)

1. Exposés

a. M. José Gotovitch, directeur

a. 1. Introduction

Le CEGES est un établissement de recherche fédéral relevant des Archives générales du Royaume et qui poursuit le travail du Centre de recherches et d'études historiques de la Seconde Guerre mondiale dans le cadre d'une mission élargie.

C'est ainsi qu'en 1999, le CEGES a fourni l'équipe de chercheurs qui a mené, sous la direction de Rudi Van Doorslaer, les recherches sur la base desquelles la commission Buysse a établi en juillet 2001 son rapport final sur les biens des victimes des persécutions anti-juives en Belgique.

On peut également se faire une idée de l'expertise du CEGES à la lecture de l'article publié par un de ses chercheurs, Lieven Saerens (*cf. Antwerpen, de « Stad der Vergetelheid ». De medewerking van de Antwerpse beleidsverantwoordelijken aan de jodenvervolging tijdens Wereldoorlog II, in Collaboratie in Vlaanderen. Vergeten en Vergeven?*, Bruxelles, 2002).

a. 2. La proposition de résolution

En ce qui concerne les objectifs de l'étude qui sera confiée au CEGES, M. Gotovitch estime qu'il convient de placer cette étude dans un cadre plus large.

En d'autres termes, le CEGES devra non pas tenir un réquisitoire à charge ou à décharge, mais bien constater les faits d'une manière scientifiquement fondée.

La question est de savoir quels faits. Certains membres ont déjà souligné qu'on ne peut pas envisager les événements de la Deuxième Guerre mondiale indépendamment du contexte d'avant-guerre et des idées antidémocratiques qui étaient populaires à l'époque dans la société belge.

Le CEGES partage ce point de vue et estime également que les actes qui ont été posés au cours de la Deuxième Guerre mondiale reflètent une politique du moindre mal, telle qu'elle a été menée par les instances dirigeantes du pays. En outre, selon le CEGES, l'étude doit être axée aussi sur la manière dont la participation éventuelle des autorités belges à la persécution et à la déportation des juifs a été évaluée au cours de la répression de l'incivisme qui a suivi la guerre.

Daarbij moeten alle overheden op alle echelons onder de loep worden gehouden, dus niet alleen de secretarissen-generaal en de centrale administraties, maar bijvoorbeeld ook de provincies en de gemeenten, met inbegrip van de gemeentelijke politie, en de rechterlijke macht.

Voorts mag het onderzoek de administratieve behandeling van de joden niet isoleren, maar moet het die inpassen in de algemene administratieve en politieke praktijk zoals die tijdens de Tweede Wereldoorlog bestond. Door dit breed perspectief verkrijgt men een beter beeld van wat er zich echt heeft afgespeeld en vermijdt men in de valkuil van de anachronismen te trappen of er een amalgaam van geïsoleerde, losse feiten van te maken, zonder enig verband.

Het spreekt vanzelf dat het SOMA baanbrekend historisch werk van specialisten, zoals Maxime Steinberg en Lieven Saerens, in zijn onderzoek zal integreren, hoewel deze laatsten misschien vanuit een bepaalde invalshoek meer op welbepaalde aspecten van de problematiek zijn ingegaan. Vandaar dat het SOMA een globale benadering voorstaat, waarbij de administratieve en politieke praktijk in haar geheel zal worden bestudeerd.

Dat houdt in dat het SOMA toegang moet krijgen tot een aantal vooralsnog gesloten archieven. Het SOMA zou het dan ook op prijs stellen indien het zou worden geraadpleegd bij de redactie van het wetsvoorstel houdende openstelling van archieven, bijvoorbeeld om aan te geven welke de aard is van de archieven waartoe het toegang wenst te krijgen.

Wat de in het voorstel van resolutie bepaalde procedure betreft, zal het SOMA op autonome wijze een openbaar onderzoeksverslag opstellen dat aan de Senaat zal worden overhandigd. Deze zal dan op zijn beurt moeten beslissen op welke wijze hij het politieke debat hierover wenst te voeren.

Inzake de vereiste personele, geldelijke en materiële middelen verklaart de heer Gotovitch dat, wanneer het SOMA zijn ambities wil waarmaken, een onderzoeksgroep van vier personen, onder leiding van de heer Rudi Van Doorslaer, werkleider, met het onderzoek zou moeten worden belast. Hoewel de budgettaire situatie van het SOMA niet dramatisch is, zal daarvoor toch in bijkomende middelen, alsook in de vereiste infrastructuur moeten worden voorzien.

b. De heer Rudi Van Doorslaer, werkleider

Het SOMA heeft zich beraden over de vraag op welke wijze de inhoud van het onderzoek optimaal zou kunnen worden omschreven. Daarvoor heeft het niet alleen inspiratie gezocht in het voorstel van resolutie zelf, maar ook in de omschrijving van de onderzoekopdracht die met betrekking tot de Srebrenica-affaire aan de Nederlandse zusterinstelling van het SOMA, het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD), is toevertrouwd.

À cet égard, il faudra examiner le rôle de toutes les autorités, à tous les échelons, et donc pas seulement celui des secrétaires généraux et des administrations centrales, mais par exemple aussi celui des provinces et des communes, y compris la police communale et le pouvoir judiciaire.

Ensuite, l'étude ne saurait traiter la question du traitement administratif isolément mais elle doit l'intégrer dans celle de la pratique administrative et politique générale qui a prévalu pendant la Deuxième Guerre mondiale. Une perspective plus large telle que celle-là permettra d'avoir une meilleure compréhension de ce qui s'est passé et d'éviter de tomber dans le piège des anachronismes ou de l'amalgame de faits isolés, indépendants, n'ayant aucun lien entre eux.

Il va de soi que le CEGES intégrera dans son étude le travail historique novateur qui a été effectué par des spécialistes tels que Maxime Steinberg et Lieven Saerens, même si ceux-ci aient peut-être abordé davantage certains aspects du problème sous un angle déterminé. Le CEGES prône dès lors une démarche globale, dans laquelle on étudierait les pratiques administratives et politiques dans leur ensemble.

Pour ce faire, le CEGES doit avoir accès à une série d'archives encore inaccessibles. Le CEGES apprécierait dès lors d'être consulté lors de la rédaction de la proposition de loi visant à ouvrir les archives, par exemple pour pouvoir préciser quelle est la nature des archives auxquels il souhaite avoir accès.

En ce qui concerne la procédure fixée dans la proposition de résolution, le CEGES rédigera de façon autonome un rapport public relatif à son étude et le transmettra au Sénat. Celui-ci devra alors décider de la manière dont il souhaite mener le débat politique à ce sujet.

En ce qui concerne les moyens humains, financiers et matériels requis, M. Gotovitch déclare que, si le CEGES souhaite concrétiser ses ambitions, il y aurait lieu de confier l'étude à un groupe de recherche de quatre personnes placé sous la direction de M. Rudi Van Doorslaer, chef de travaux. Bien que la situation budgétaire du CEGES ne soit pas catastrophique, il faudra prévoir à cet effet des moyens supplémentaires, outre l'infrastructure nécessaire.

b. M. Rudi Van Doorslaer, chef de travaux

Le CEGES a réfléchi à la façon de définir au mieux le contenu de l'étude. Pour ce faire, il s'est inspiré non seulement de la proposition de résolution elle-même, mais aussi de la définition de la mission d'étude qui a été confiée au « *Nederlands Instituut voor oorlogsdocumentatie (NIOD)*, le pendant néerlandais du CEGES dans le cadre de l'affaire « Srebrenica ».

Op grond daarvan stelt het SOMA de volgende formulering voor:

«De regering draagt het SOMA op een wetenschappelijk onderzoek in te stellen naar de eventuele deelname van de Belgische overheden aan de identificatie, de vervolging en de deportatie van de joden in België tijdens de Tweede Wereldoorlog; zij wenst daarbij op gedetailleerde wijze kennis te krijgen van de feiten en van de omstandigheden die deze feiten kunnen verklaren, ook al strekken deze verbanden zich uit tot de voor- en naoorlogse periode; het staat het SOMA vrij het onderzoek binnen dit kader naar eigen inzicht vorm te geven.»

2. Vragen en opmerkingen

De voorzitter, de heer Armand De Decker, stelt voor dat de commissie eerst zou debatteren over de vraag of ze de formulering van het SOMA, bij wege van amendement, in het voorstel van resolutie wenst op te nemen. Het lijkt hem in elk geval verkieslijk het spoor van het SOMA te volgen.

De heer Marcel Cheron verklaart hiertegen geen bezwaar te hebben. Voorts wenst hij te weten of het SOMA ook acht zal slaan op gelijkaardig onderzoek in onze buurlanden. Een dergelijke benadering zou zeer waardevol kunnen blijken.

De heer Gotovitch, directeur van het SOMA, antwoordt dat Frankrijk bijvoorbeeld over een gespecialiseerd instituut beschikt, «*École de recherche*», dat zeer beslagen is in het onderzoek van de hedendaagse geschiedenis. Deze zusterinstelling van het SOMA heeft, op grond van het baanbrekend werk van de Amerikaanse historicus Paxton, doorgedreven onderzoek verricht naar het Vichy-regime, dat inging tegen de gaullistische en communistische mythes over het verzet en de collaboratie van het Franse volk.

Met betrekking tot de stellingname van de Franse president Jacques Chirac beklemtoont de heer Gotovitch dat de Franse president een voornamelijk politieke uitspraak heeft gedaan en daarvoor allicht niet de volledige geschiedenisliteratuur heeft doorgenomen.

Vergelijkend studiewerk is steeds interessant, maar, zoals in de toelichting bij het voorstel van resolutie wordt aangegeven, zal een vergelijking tussen België en Frankrijk weinig verhelderend zijn omdat Frankrijk, in tegenstelling tot België, zich aan een officiële collaboratie heeft overgegeven. Kennisneming van de Franse situatie zal in de ogen van de heer Gotovitch dan ook weinig bijdragen tot een beter begrip van de specifieke Belgische situatie.

De heer Marcel Cheron verklaart dat zijn vraag eigenlijk niet de vergelijking met Frankrijk betrof,

Sur cette base, le CEGES propose de formuler les choses de la manière suivante:

«Le gouvernement confie au CEGES la réalisation d'une étude scientifique sur la participation éventuelle d'autorités belges à l'identification, aux persécutions et à la déportation des juifs en Belgique pendant la Seconde Guerre mondiale» et d'ajouter, d'une part, «que le gouvernement le fait parce qu'il souhaite obtenir ainsi une connaissance détaillée des faits et des circonstances susceptibles de les expliquer, même si les liens entre ces faits et les circonstances remontent aux périodes d'avant-guerre et d'après-guerre, et d'autre part, que dans ce cadre, le CEGES est libre de donner à cette étude la forme de son choix».

2. Questions et observations

Le président, M. Armand De Decker, propose que la commission se penche tout d'abord sur la question de savoir si elle souhaite reprendre la formulation du CEGES dans la proposition de résolution, par la voie d'un amendement. Il lui semble en tout cas préférable de suivre la voie tracée par le CEGES.

M. Marcel Cheron déclare n'y voir aucune objection. Il aimerait savoir si le CEGES tiendra compte également des études similaires menées dans les pays voisins. Une telle approche pourrait s'avérer très précieuse.

M. Gotovitch, directeur du CEGES, répond que la France, par exemple, dispose d'un institut spécialisé, à savoir «*l'École de recherche*», qui est très compétente pour ce qui est de l'analyse de l'histoire contemporaine. Sur la base du travail de pionnier de l'historien américain Paxton, cette institution sœur du CEGES a consacré au régime de Vichy une étude approfondie qui allait à l'encontre des mythes gaullistes et communistes sur la résistance et la collaboration du peuple français.

En ce qui concerne la prise de position du président français Jacques Chirac, M. Gotovitch souligne que ce dernier a formulé un point de vue essentiellement politique, très probablement sans prendre la peine de parcourir l'intégralité de la littérature historique en la matière.

Une étude comparative est toujours intéressante, mais, comme on peut le voir dans les développements de la proposition de résolution, une comparaison entre la Belgique et la France sera peu éclairante, étant donné que la France a connu une collaboration officielle, contrairement à la Belgique. M. Gotovitch estime dès lors que la connaissance de la situation française ne pourra contribuer que faiblement à une meilleure compréhension de la situation spécifique de la Belgique.

M. Marcel Cheron précise que sa question concernait non pas la comparaison avec la France, mais

maar veeleer de methodologie. Het zou namelijk interessant zijn te weten of er al dan niet analoog onderzoek is gevoerd in de ons omringende landen, onder meer inzake de verplaatsing van bevolkingsgroepen.

De voorzitter, de heer Armand De Decker, betwijfelt of het raadzaam is het onderzoeksdomein nog verder uit te breiden.

De heer Cheron antwoordt dat het natuurlijk niet de bedoeling is dat het SOMA onderzoekt wat er zich in die landen heeft afgespeeld. Het gaat hem louter om een werk van historiografie.

De heer Louis Siquet wenst het standpunt van het SOMA te kennen omtrent het amendement dat hij zal indienen teneinde in de resolutie te bepalen dat het onderzoek ook dat deel van het grondgebied dient te betreffen dat door het Duitse Rijk op 10 mei 1940 werd geannexeerd, te weten de kantons Eupen, Malmédy en Sankt-Vith.

De heer José Gotovitch antwoordt dat dit amendement hem legitiem voorkomt in de mate dat joden uit België iets in dit gebied is overkomen. Probleem is echter dat na de annexatie niet langer Belgische, maar Duitse overheden instonden voor de gezagsuitoefening en het bestuur. Zonder hierover een definitieve uitspraak te willen doen, is hij van oordeel dat deze annexatie dus toch een andere problematiek aan de orde stelt. Maar hij sluit hieromtrent niets uit.

De heer Philippe Mahoux wenst te weten of er na de annexatie nog Belgische overheden aan de gezagsuitoefening in de drie Oostkantons hebben deelgenomen, hetgeen zou impliceren dat België de geldigheid van de annexatie had aanvaard. *Quod non*. Dat betekent dat ze zich hiertegen heeft verzet zodat dit gebied als een volwaardig deel van België moet worden beschouwd en dus in het onderzoek moet worden betrokken.

De heer Rudi Van Doorslaer, werkleider bij het SOMA, verklaart dat de door het SOMA voorgestelde formulering van de onderzoeksopdracht, inzonderheid de uitbreiding ervan, van belang is om op de vraag van de heer Siquet te antwoorden. Er zou dus ook een kritisch onderzoek moeten worden gevoerd naar de wijze waarop in de naoorlogse repressie van het incivisme, het antisemitisme, ook in de Oostkantons, eventueel in rekening is gebracht. Op dat ogenblik zou het duidelijk worden dat wie tijdens de bezetting, na de aanhechting van de Oostkantons bij het Groot-Duitse Rijk, nog heeft meegewerkt met de Duitse administratie, ook inzake maatregelen tegen de joden, heeft gecollaboreerd. Volgens spreker zit dat vervat in de door het SOMA voorgestelde uitbreiding van de onderzoeksopdracht.

plutôt la méthodologie. Il serait, selon lui, intéressant de savoir si une étude analogue a été menée ou non chez nos voisins, notamment en ce qui concerne le déplacement de groupes de population.

Le président, M. Armand De Decker, doute qu'il soit opportun d'élargir encore le champ d'investigation.

M. Cheron répond qu'il ne s'agit évidemment pas pour le CEGES d'examiner ce qui s'est passé dans ces pays. Il est simplement question d'un travail d'historiographie.

M. Louis Siquet aimerait connaître le point de vue du CEGES à propos de l'amendement qu'il déposera en vue d'insérer dans la résolution une disposition prévoyant que l'étude doit également porter sur la partie du territoire formée par les cantons d'Eupen, de Malmédy et de Saint-Vith, qui a été annexée par le Reich allemand le 10 mai 1940.

M. José Gotovitch répond que cet amendement lui semble légitime dans la mesure où il est arrivé quelque chose aux juifs de Belgique dans cette région. Le problème réside toutefois dans le fait qu'après l'annexion, ce n'étaient plus des autorités belges qui exerçaient le pouvoir et administraient la région, mais des autorités allemandes. Il estime, sans vouloir émettre de jugement définitif à ce sujet, que cette annexion soulève donc malgré tout un problème de nature différente. Mais il n'exclut rien à cet égard.

M. Philippe Mahoux voudrait savoir si, après l'annexion, des autorités belges ont encore pris part à l'exercice du pouvoir dans les trois cantons de l'Est. Si oui, cela donnerait à penser que la Belgique avait validé l'annexion, ce qui ne fut pas le cas. Dès lors, ce territoire doit être considéré comme faisant partie intégrante de la Belgique et il faut l'englober dans le champ de l'enquête.

M. Rudi Van Doorslaer, chef de travaux au CEGES, déclare que la définition de la mission d'étude proposée par le CEGES et, en particulier, son extension est importante pour qui veut répondre à la question de M. Siquet. Il faudrait donc aussi organiser une enquête critique sur la mesure dans laquelle on aurait tenu compte de l'antisémitisme, y compris dans les cantons de l'Est, dans le cadre de la répression de l'incivisme après la guerre. On constaterait alors clairement que quiconque a continué à coopérer avec l'administration allemande, au cours de l'occupation, après l'annexion des cantons de l'Est au Grand Reich allemand, y compris dans le cadre de la mise en œuvre des mesures contre les juifs, était un collaborateur. Selon l'intervenant, c'est le sens de la proposition d'extension de la mission d'étude formulée par le CEGES.

De voorzitter doet opmerken dat dit zijn vraag of het voorstel van resolutie niet in die zin moet worden geamendeerd, nog meer kracht bijzet.

Een van de hoofddieners van het voorstel, de heer Alain Destexhe, verklaart dat ofwel in de voorbereidende werken ofwel in de resolutie moet worden bepaald dat het onderzoek zich ook uitstrekt tot de feiten die zich in de kantons Eupen, Malmédy en Sankt-Vith hebben voorgedaan.

De heer Frans Lozie acht het raadzaam om de door het SOMA voorgestelde formulering van de opdracht in het dispositief van de resolutie op te nemen. Met betrekking tot het feit dat ook de drie voormelde kantons in het onderzoek moeten worden betrokken, volstaat het dat in de voorbereidende werken te vermelden.

C. De heer Michel Eisenstorg en mevrouw Judith Kronfeld, respectievelijk voorzitter en secretaris-generaal van de Vereniging van de joodse weggevoerden van België — dochters en zonen der deportatie

1. Uiteenzettingen

De heer Michel Eisenstorg dankt in naam van de Vereniging van de joodse weggevoerden van België de voorzitter van de Senaat voor zijn uitnodiging alsook de indieners van het voorstel van resolutie. Hij geeft vervolgens het woord aan mevrouw Kronfeld.

Mevrouw Judith Kronfeld merkt op dat alle weggevoerden vandaag minstens vijfenzeventig jaar oud zijn en dat het aantal overlevenden slinkt. Zij spreekt hier niet alleen in naam van die weggevoerden, maar ook in naam van de ondergedoken kinderen en volwassenen en in naam van hen die door de deportatie hun ouders zijn verloren. Het gaat hier niet alleen om de deportatie op zich, maar ook om de vraag hoe ze heeft kunnen plaatsvinden: in welke sfeer is alles gebeurd? Welke autoriteiten hebben iets ondernomen tijdens dat optreden dat erop gericht was een bevolkingsgroep te isoleren om hem gemakkelijker te kunnen deporteren en uitroeien.

Daarvoor is het aangewezen de gebeurtenissen te bestuderen die net voor en net na de oorlog plaatsvonden. Vervolgens dient de aandacht te gaan naar de behandeling van de gedeporteerden die naar België moesten terugkeren. Volgens getuigenissen van weggevoerden waren de maatregelen die in Londen zijn getroffen niet dezelfde voor de krijgsgevangenen als voor de om «raciale» redenen weggevoerden. Dat sterkt velen in hun overtuiging dat die houding ingegeven is door het onderscheid tussen hen die in België hun toevlucht hadden gezocht en hen die om veeleer financiële redenen de Belgische nationaliteit niet hadden kunnen krijgen.

Le président fait remarquer que cela ne fait qu'accentuer la pertinence de la question qu'il a posée de savoir s'il n'y a pas lieu d'amender la proposition de résolution en tenant compte de cet élément.

Un des auteurs principaux de la proposition, M. Alain Destexhe, déclare qu'il faut préciser soit dans le cadre des travaux préparatoires, soit dans la résolution, que l'étude porte aussi sur les faits qui se sont déroulés dans les cantons d'Eupen, de Malmédy et de Saint-Vith.

M. Frans Lozie estime qu'il est indiqué d'inscrire la définition de la mission telle que proposée par le CEGES dans le dispositif de la résolution. En ce qui concerne la nécessité d'englober aussi les trois cantons précités dans le champ de l'étude, il suffit de la mentionner dans les travaux préparatoires.

C. M. Michel Eisenstorg et Mme Judith Kronfeld, respectivement président et secrétaire générale de l'Union des déportés juifs de Belgique — filles et fils de la déportation

1. Exposés

Au nom de l'Union des déportés juifs de Belgique, *M. Michel Eisenstorg* remercie pour son invitation le président du Sénat, ainsi que les auteurs de la proposition de résolution. Il cède ensuite la parole à Mme Kronfeld.

Mme Judith Kronfeld remarque que tous ceux qui ont été déportés sont âgés aujourd'hui d'au moins septante-cinq ans et que le nombre des survivants diminue. Elle s'exprime ici, non seulement au nom de ces déportés, mais aussi au nom des enfants et adultes cachés, et de ceux qui sont devenus des orphelins suite à la déportation. Il n'est pas question ici uniquement de la déportation, mais de savoir comment celle-ci a été possible: dans quel climat les choses se sont-elles passées et quelles sont les autorités qui ont agi ou n'ont pas agi dans ce processus qui a permis d'isoler une population et de la rendre déportable et annihilable.

Il est nécessaire d'étudier les événements dans l'immédiat avant-guerre et l'immédiat après-guerre. Dans la foulée, il faudrait peut-être examiner le traitement qui a été réservé aux déportés qui devaient être rapatriés en Belgique. Selon les témoignages recueillis auprès d'anciens déportés, il apparaît que les dispositions prises à Londres n'ont pas été les mêmes pour les prisonniers de guerre et pour les déportés qui l'avaient été pour raison «raciale». Ceci conforte le sentiment de beaucoup selon lequel cette attitude fait partie d'une certaine façon de considérer ceux qui étaient venus chercher refuge en Belgique ou ceux qui, pour des questions essentiellement d'ordre financier, n'avaient pu obtenir la nationalité belge.

Dit alles moet door het SOMA bestudeerd worden in een streven naar onafhankelijkheid en objectiviteit. Velen wachten al zeer lang op het onderzoek dat de resolutie voorstelt. Geen enkele studie, geen enkel onderzoek kan een einde maken aan het lijden dat zij in zich dragen. Dit onderzoek zal echter wel bijdragen tot hun geestelijk herstel en een rol spelen in de manier waarop de joodse bevolking, die in België goed geïntegreerd is, haar houding bepaalt tegenover de autoriteiten en de door haar verkozen vertegenwoordigers.

Om het SOMA in alle onpartijdigheid te laten werken, zou het een zelfde statuut moeten krijgen als de Studiecommissie joodse goederen, ook commissie Buysse genaamd en zou het nodige personeel en de nodige financiële middelen moeten krijgen.

Het onderzoek dat aan het SOMA wordt toevertrouwd is erg belangrijk voor de toekomst van de democratie in ons land, voor de opvoeding van de jongeren en hun bewustwording, aangezien er tegenwoordig meer doelgericht antisemitische daden en uitspraken opduiken.

2. Vragen en opmerkingen

De voorzitter, de heer Armand De Decker, sluit zich aan bij dit slotwoord omdat een heropleving van het antisemitisme een regelrechte aanslag vormt op de waarden die aan onze samenleving ten grondslag liggen.

Met betrekking tot de vergelijking tussen de rechtsposities van het SOMA en de commissie Buysse, doet *de vertegenwoordigster van de eerste minister* opmerken dat het SOMA een federale onderzoeksinstelling is die bij het Algemeen Rijksarchief is ingedeeld en waaraan een opdracht van historisch onderzoek wordt toevertrouwd. De commissie Buysse daarentegen behoorde niet tot de gevestigde instellingen, maar werd *ad hoc* opgericht en daarom aangehecht bij de diensten van de eerste minister.

Gelet op de opdracht waarmee het SOMA is belast (*cf.* stuk Senaat, nr. 2-1311/1, blz. 2, noot 1), heeft het geen zin een instantie *ad hoc* op te richten. Het SOMA beschikt immers over de vereiste expertise om het gevraagde historisch onderzoek op gedegen wijze uit te voeren.

Mevrouw Judith Kronfeld verklaart dat haar enige bekommernis is dat het SOMA toegang zou krijgen tot alle archieven die van belang zijn voor het onderzoek, dus ook die van de krijgsauditoraten. In ieder geval zullen de archieven van de joodse instellingen en verenigingen, die voor het onderzoek van nut kunnen zijn, voor het SOMA worden opengesteld.

Op de vraag van *de heer Alain Destexhe* wie de hoede heeft over de gegevensbank van de «*Association des juifs en Belgique*» uit de Tweede

Tout cela doit être étudié par le CEGES dans un esprit d'indépendance et d'objectivité. L'enquête que vise à entamer la proposition de résolution est attendue depuis très longtemps par beaucoup. Aucune étude, aucune enquête ne pourra mettre fin à la souffrance qu'ils portent en eux. Malgré tout, elle pourra contribuer à leur reconstruction morale, jouer un rôle dans la façon dont la population juive, qui s'est bien intégrée en Belgique, peut considérer les autorités, ceux qu'elle élit pour la représenter.

Pour que le CEGES puisse travailler en toute indépendance, il devrait bénéficier du même statut que la Commission d'étude sur les spoliations, la commission dite Buysse, et se voir garantir les moyens humains et financiers nécessaires.

Cette étude, qui sera confiée au CEGES, est extrêmement importante pour l'avenir démocratique de notre pays, l'éducation de la jeunesse et la prise de conscience, alors qu'on constate aujourd'hui une recrudescence d'actes et de propos véritablement antisémites.

2. Questions et observations

Le président, M. Armand De Decker, souscrit à cette conclusion car une résurgence de l'antisémitisme constitue une attaque directe des valeurs fondatrices de notre société.

Pour ce qui est de la comparaison entre les statuts juridiques respectifs du CEGES et de la commission Buysse, *la représentante du premier ministre* fait observer que le CEGES est une institution de recherche fédérale qui relève des Archives générales du Royaume et à qui l'on a confié une mission de recherche historique. La commission Buysse, en revanche, ne faisait pas partie des institutions établies, mais a été constituée pour la circonstance et, de ce fait, elle a été rattachée aux services du premier ministre.

Vu la mission dont le CEGES a été chargé (*cf.* doc. Sénat, n° 2-1311/1, p. 2, note 1), créer une instance *ad hoc* n'a aucun sens. Le CEGES dispose en effet de l'expertise requise pour pouvoir effectuer correctement la recherche historique qui lui est demandée.

Mme Judith Kronfeld se dit quelque peu préoccupée par le fait que le CEGES ait accès à toutes les archives qui présentent un intérêt pour l'étude, y compris — donc — celles des auditorats militaires. Les archives des institutions et associations juives qui peuvent être utiles à l'étude seront en tout cas accessibles au CEGES.

À la question de *M. Alain Destexhe* visant à savoir qui gère la banque de données de l'*Association des juifs en Belgique* datant de la Seconde Guerre

Wereldoorlog, antwoordt *mevrouw Kronfeld* dat deze zich volgens haar in het Holocaustmuseum te Mechelen bevindt.

IV. PUNTSGEWIJZE BESPREKING

A. Opschrift

Mevrouw Mia De Schamphelaere dient amendement nr. 4 in (stuk Senaat, nr. 2-1311/2), dat ertoe strekt in het Nederlandse opschrift de woorden « van Belgische joden » te vervangen door de woorden « van de joden in België ».

Dit amendement wordt aangenomen bij eenparigheid van de 9 aanwezige leden.

Op grond hiervan besluit *de commissie* in het Franse opschrift de woorden « *des juifs de Belgique* » te vervangen door de woorden « *des juifs en Belgique* ».

B. Overwegingen

De heer Louis Siquet dient amendement nr. 1 in (stuk Senaat, nr. 2-1311/2), dat ertoe strekt in punt A van het voorstel de woorden « uit België » te vervangen door de woorden « vanop het grondgebied van het Koninkrijk België, met inbegrip van het grondgebied van de kantons Eupen, Malmédy en Sankt-Vith, die op 10 mei 1940 door het *Reich* zijn geannexeerd ».

Dit amendement wordt aangenomen bij eenparigheid van de 9 aanwezige leden.

C. Dispositief

1. Punt 1

Eerste lid

De heren Alain Destexhe en Philippe Mahoux dienen een tijdens de hoorzitting door het SOMA gesuggereerd amendement in, dat ertoe strekt de in punt 1 van het voorstel gegeven omschrijving van de onderzoeksopdracht integraal te vervangen door de volgende tekst (amendement nr. 2, stuk Senaat, nr. 2-1311/2):

« *De Senaat,*

1. vraagt de regering om aan het SOMA een wetenschappelijk onderzoek toe te vertrouwen met betrekking tot de eventuele deelname van de Belgische overheden aan de identificatie, de vervolging en de deportatie van de joden in België tijdens de Tweede Wereldoorlog en het SOMA daartoe de nodige middelen ter beschikking te stellen. Bedoeling van dit onderzoek is om op gedetailleerde wijze,

mondiale, Mme Kronfeld répond qu'elle croit savoir qu'elle se trouve à « *l'Holocaustmuseum* » de Malines.

IV. DISCUSSION DES POINTS

A. Intitulé

Mme Mia De Schamphelaere dépose un amendement n° 4 (doc. Sénat, n° 2-1311/2), qui vise à remplacer, dans l'intitulé néerlandais, les mots « *van Belgische joden* » par les mots « *van de joden in België* ».

Cet amendement est adopté à l'unanimité des 9 membres présents.

Sur la base de cet amendement, *la commission* décide de remplacer, dans l'intitulé français, les mots « *des juifs de Belgique* » par les mots « *des juifs en Belgique* ».

B. Considérants

M. Louis Siquet dépose l'amendement n° 1 (doc. Sénat, n° 2-1311/2), qui vise à remplacer, au point A de la proposition, les mots « de Belgique » par les mots « du territoire du Royaume de Belgique, y compris les territoires des cantons d'Eupen, de Malmédy et de Saint-Vith annexés le 10 mai 1940 par le *Reich* allemand ».

Cet amendement est adopté à l'unanimité des 9 membres présents.

C. Dispositif

1. Point 1

Premier alinéa

MM. Alain Destexhe et Philippe Mahoux déposent un amendement que le CEGES a suggéré au cours de l'audition et qui vise à remplacer intégralement la description de la mission d'étude présentée au point 1 de la proposition par le texte suivant (amendement n° 2, doc. Sénat, n° 2-1311/2):

« *Le Sénat,*

1. demande au gouvernement de confier au CEGES la réalisation d'une étude scientifique sur la participation éventuelle des autorités belges à l'identification, aux persécutions et à la déportation des juifs de Belgique pendant la Seconde Guerre mondiale, et de mettre, pour ce faire, les moyens nécessaires à la disposition du CEGES. Le but de cette étude est d'obtenir, dans un délai de deux ans, une

binnen twee jaar, kennis te krijgen van de feiten en van de omstandigheden die deze feiten kunnen verklaren, ook al strekken deze verbanden zich uit tot de voor- en naoorlogse periode. Het staat het SOMA vrij het onderzoek binnen dit kader naar eigen inzicht vorm te geven. »

De heer Guy Moens merkt op dat de in het amendement vervatte uitbreiding van de onderzoeksopdracht de garantie vormt dat het SOMA zijn onderzoek in volle onafhankelijkheid kan voeren, zonder daarbij aan enige beperking te zijn gebonden, bijvoorbeeld wat het tijdvak betreft waarop het onderzoek zich richt.

De heer Armand De Decker, voorzitter, toont zich sceptisch ten opzichte van de bepaling dat «het het SOMA vrijstaat het onderzoek binnen dit kader naar eigen inzicht vorm te geven». Het SOMA dient zich volgens hem te houden aan de voorwaarden die in de resolutie zijn opgenomen.

De heer Moens repliceert dat het SOMA over een volledige onderzoeksvrijheid dient te beschikken, maar dan wel binnen het kader van de opdracht zoals omschreven in de resolutie. Deze vrijheid is dus niet absoluut.

De vertegenwoordigster van de minister van Economie en Wetenschappelijk Onderzoek doet opmerken dat de voormelde bepaling volgens haar geen zin heeft. Het SOMA geniet reeds een volledige onafhankelijkheid bij de uitvoering van zijn onderzoeksopdrachten.

Op grond van het voorgaande dienen *de heren Philippe Mahoux en Alain Destexhe* op hun amendement nr. 2 een subamendement in (amendement nr. 5, stuk Senaat, nr. 2-1311/2) dat ertoe strekt:

1° uitsluitend de eerste zin van het eerste lid van punt 1 te vervangen door de door amendement nr. 2 voorgestelde tekst. Zij achten het verkieslijk om de niet-exhaustieve explicitering van de gebeurtenissen die het SOMA zeker dient te onderzoeken, in het dispositief van de resolutie te behouden;

2° de door amendement nr. 2 voorgestelde tweede zin te vervangen als volgt:

«Bedoeling van dit onderzoek is om op gedetailleerde wijze, binnen twee jaar, kennis te krijgen van de feiten en hun context, ook al betreffen ze de voor- en naoorlogse periode.» Op deze wijze vervalt het woord «verklaren» dat, zeker in het Frans, door sommigen als rechtvaardigen zou kunnen worden geïnterpreteerd, hetgeen in dit kader natuurlijk volkomen uit den boze is.

De heer Guy Moens verklaart dat de door het subamendement voorgestelde nieuwe formulering van de tweede zin in het eerste lid elke betekenis ontnemt aan de laatste zin van het door amendement nr. 2 voorgestelde punt 1, volgens welke «het het SOMA vrijstaat het onderzoek binnen dit kader naar eigen

connaissance détaillée des faits et des circonstances pouvant les expliquer, même si les liens entre eux et lesdites circonstances remontent aux périodes d'avant-guerre et d'après-guerre. Dans ce cadre, le CEGES est libre de donner à cette étude la forme de son choix. »

M. Guy Moens fait observer qu'en élargissant la mission d'étude, l'amendement garantit que le CEGES pourra mener à bien son étude en toute indépendance, sans avoir à tenir compte d'aucune restriction, par exemple en ce qui concerne la période sur laquelle portera l'étude.

M. Armand De Decker, président, est assez sceptique en ce qui concerne la disposition selon laquelle «dans ce cadre, le CEGES est libre de donner à cette étude la forme de son choix». Selon lui, le CEGES doit respecter les conditions définies dans la résolution.

M. Moens réplique que le CEGES doit pouvoir effectuer son étude en toute liberté, tout en restant dans le cadre de la mission définie dans la résolution. Cette liberté n'est donc pas absolue.

La représentante du ministre de l'Économie et de la Recherche scientifique fait observer que, selon elle, la disposition précitée n'a aucun sens. Le CEGES jouit déjà d'une indépendance totale dans l'exercice de ses missions d'étude.

Sur la base de ce qui vient d'être dit, *MM. Philippe Mahoux et Alain Destexhe* déposent un sous-amendement à leur amendement n° 2 (amendement n° 5, doc. Sénat, n° 2-1311/2) qui vise:

1° à remplacer uniquement la première phrase de l'alinéa 1er du point 1 par le texte proposé dans l'amendement n° 2. Ils estiment préférable de maintenir dans le dispositif de la résolution, l'énumération non exhaustive des événements sur lesquels l'étude du CEGES doit porter;

2° à remplacer la deuxième phrase proposée dans l'amendement n° 2 par le texte suivant:

«Le but de cette étude est d'obtenir, dans un délai de deux ans, une connaissance détaillée des faits et leur contexte, même si ceux-ci concernent les périodes d'avant-guerre et d'après-guerre.» On supprime ainsi le mot «expliquer» auquel certains pourraient donner le sens de «justifier», ce qui est évidemment exclu en l'espèce.

M. Guy Moens déclare que la nouvelle formulation de la deuxième phrase de l'alinéa 1er proposée dans le sous-amendement enlève toute pertinence à la dernière phrase du point 1 proposé dans l'amendement n° 2, qui dit que «le CEGES est libre de donner à cette étude la forme de son choix». Il est

inzicht vorm te geven». Het lijkt geen twijfel dat feiten die teruggaan of doorwerken tot respectievelijk de voor- of naoorlogse periode, binnen het onderzoeksdomein vallen.

De heer Philippe Mahoux merkt op dat de voormelde bepaling in se overbodig is. Ze zou zelfs het vermoeden kunnen wekken dat men er zich aan verwacht dat er op het SOMA druk zou kunnen worden uitgeoefend. Daarom lijkt het hem raadzaam ze te schrappen. Het is trouwens de evidentie zelf dat het SOMA zijn wetenschappelijk onderzoek, zowel naar de vorm als naar de inhoud, op objectieve wijze, in volle onafhankelijkheid en vrijheid moet kunnen voeren.

De commissie alsook de vertegenwoordigsters van de eerste minister en van de minister van Economie en Wetenschappelijk Onderzoek sluiten zich hierbij aan.

Op grond hiervan dienen *de heren Philippe Mahoux en Alain Destexhe* op hun amendement nr. 2 een tweede subamendement in (amendement nr. 6, stuk Senaat, nr. 2-1311/2) dat ertoe strekt de laatste zin van het voorgestelde punt 1 te doen vervallen. Aldus is er in het eerste lid van punt 1 een logische overgang tussen de tweede zin, zoals voorgesteld door subamendement nr. 5, en de laatste zin met de opsomming van bepaalde te onderzoeken gebeurtenissen, zoals vermeld in het voorstel van resolutie.

Tweede lid

De heer Alain Destexhe dient amendement nr. 8 in (stuk Senaat, nr. 2-1311/2) dat ertoe strekt in punt 1, tweede lid, tussen het woord «naar» en de woorden «de houding» de woorden «met name» in te voegen. Aldus blijkt duidelijk dat de in het tweede lid gegeven opsomming niet exhaustief is. Voorts dienen zowel de Nederlandse als de Franse tekst te worden gestroomlijnd.

Stemmingen

De subamendementen nrs. 5 en 6 worden elk aangenomen bij eenparigheid van de 9 aanwezige leden.

Het aldus gesubamendeerde amendement nr. 2 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 1 onthouding.

Amendement nr. 8 wordt aangenomen bij eenparigheid van de 10 aanwezige leden.

Het aldus geamendeerde punt 1 wordt aangenomen met 8 stemmen bij 1 onthouding.

2. Punt 1bis (nieuw)

De heren Alain Destexhe en Philippe Mahoux dienen amendement nr. 3 in (stuk Senaat, nr. 2-1311/2) houdende invoeging van een punt 1bis

évident que les faits qui remontent à la période d'avant-guerre ou dont les effets s'étendent jusqu'à la période d'après-guerre tombent dans le champ d'étude du CEGES.

M. Philippe Mahoux fait observer qu'en soi, la disposition susvisée est superflue. Elle pourrait même donner à penser que l'on considère que des pressions pourraient être exercées sur le CEGES. C'est pourquoi il lui semble judicieux de la supprimer. Au demeurant, il est tout à fait évident que le CEGES doit pouvoir mener son étude de manière objective, en toute indépendance et en toute liberté, tant en ce qui concerne la forme que le contenu.

La commission ainsi que les représentantes du premier ministre et du ministre de l'Économie et de la Recherche Scientifique partagent ce point de vue.

Sur cette base, *MM. Philippe Mahoux et Alain Destexhe* déposent un deuxième sous-amendement à leur amendement n° 2 (amendement n° 6, doc. Sénat, n° 2-1311/2), qui vise à supprimer la dernière phrase du point 1 proposé. Il y aura ainsi, à l'alinéa 1er du point 1, une transition logique entre la deuxième phrase, proposée dans le sous-amendement n° 5, et la dernière phrase contenant l'énumération de certains événements à étudier qui sont mentionnés dans la proposition de résolution.

Alinéa 2

M. Alain Destexhe dépose un amendement n° 8 (doc. Sénat, n° 2-1311/2) qui vise à remplacer, au point 1, alinéa 2, les mots «aussi bien» par le mot «notamment» qui fait apparaître clairement que l'énumération figurant à l'alinéa 2 n'est pas exhaustive. Il y a lieu, de surcroît, d'harmoniser les textes français et néerlandais.

Votes

Les sous-amendements n°s 5 et 6 sont adoptés chacun à l'unanimité des 9 membres présents.

L'amendement n° 2, ainsi sous-amendé, est adopté par 8 voix et 1 abstention.

L'amendement n° 8 est adopté à l'unanimité des 10 membres présents.

Le point 1 ainsi amendé est adopté par 8 voix et 1 abstention.

2. Point 1bis (nouveau)

MM. Alain Destexhe et Philippe Mahoux déposent l'amendement n° 3 (doc. Sénat, n° 2-1311/2) insérant un point 1bis en vertu duquel le CEGES non

krachtens hetwelk het SOMA niet alleen na verloop van één jaar verslag uitbrengt aan de Senaat over de voortgang van zijn werkzaamheden, maar zich ook te allen tijde tot deze assemblee kan richten wanneer het bij zijn onderzoek problemen ondervindt.

Dit amendement wordt als punt 2 aangenomen met 8 stemmen bij 1 onthouding.

3. Punt 2

Mevrouw Magdeleine Willame-Boonen dient amendement nr. 7 in (stuk Senaat, nr. 2-1311/2) dat ertoe strekt te bepalen dat de huidige Senaat de aanbeveling doet dat er na de publicatie van het eindverslag van het SOMA tijdens de volgende legislatuur uitsluitend een openbaar debat zou worden gehouden, en niet dat er, zo nodig, een parlementaire onderzoekscommissie zou worden ingesteld. Een dergelijke bepaling heeft immers geen enkele bindende waarde voor de toekomstige Senaat. Bovendien leert de ervaring dat parlementaire onderzoekscommissies niet het meest geschikte instrument zijn om de verantwoordelijkheid van officiële instanties en instellingen vast te stellen. Ze slagen er immers niet in om zich aan politieke druk te onttrekken.

De voorzitter, de heer Armand De Decker, werpt tegen dat bepaalde onderzoekscommissies, zoals de commissie Rwanda, hebben aangetoond dat zij wel degelijk diepgravend onderzoek kunnen verrichten waaraan zij passende eindconclusies kunnen verbinden.

Voorts stelt hij voor punt 2. a) als volgt te herformuleren: «a) het debat te voeren over de eventuele verantwoordelijkheid van Belgische overheden in de identificatie, de vervolging en de deportatie van de joden in België». De huidige formulering loopt immers vooruit op de conclusies van het onderzoek dat het SOMA nog moet voeren.

Amendement nr. 7 wordt verworpen met 8 stemmen tegen 1 stem, bij 1 onthouding.

De commissie verklaart zich akkoord met de door de voorzitter voorgestelde tekstcorrectie.

Punt 2 wordt als punt 3 aangenomen met 9 stemmen bij 1 onthouding.

V. STEMMING OVER HET GEHEEL

Het aldus geamendeerde en verbeterde voorstel van resolutie wordt aangenomen bij eenparigheid van de 10 aanwezige leden.

Dit verslag werd goedgekeurd bij eenparigheid van de 8 aanwezige leden.

De rapporteurs,
Martine TAELMAN.
Marcel CHERON.

De voorzitter,
Armand DE DECKER.

seulement présente, au terme d'un délai d'un an, un rapport au Sénat sur l'état d'avancement de ses travaux, mais peut en outre saisir, à tout moment, cette assemblée des problèmes qu'il rencontre dans ses recherches.

Cet amendement est adopté en tant que point 2 par 8 voix et 1 abstention.

3. Point 2

Mme Magdeleine Willame-Boonen dépose l'amendement n° 7 (doc. Sénat n° 2-1311/2) qui prévoit que le Sénat actuel recommande que l'on se contente au cours de la législature prochaine d'organiser une discussion publique après la publication du rapport final du CEGES et donc, que l'on n'aille pas jusqu'à instaurer une commission d'enquête parlementaire. Une telle disposition n'a en effet aucune valeur contraignante pour le futur Sénat. Par ailleurs, l'expérience nous apprend que les commissions d'enquête parlementaires ne sont pas l'instrument le plus approprié pour établir la responsabilité d'institutions et organes officiels. En effet, elles ne parviennent pas à se soustraire aux pressions politiques.

Le président, M. Armand De Decker, répond que certaines commissions d'enquête, comme la commission Rwanda, ont montré qu'elles pouvaient bel et bien effectuer un travail en profondeur leur permettant d'aboutir à des conclusions adéquates.

Il propose en outre de reformuler le point 2.a) comme suit: «a) de mener un débat sur les responsabilités éventuelles d'autorités belges dans l'identification, les persécutions et les déportations des juifs en Belgique;». La formulation actuelle anticipe en effet sur les conclusions de l'étude que doit encore réaliser le CEGES.

L'amendement n° 7 est rejeté par 8 voix contre 1 et 1 abstention.

La commission approuve la correction de texte proposée par le président.

Le point 2 est adopté en tant que point 3 par 9 voix et 1 abstention.

V. VOTE SUR L'ENSEMBLE

La proposition de résolution ainsi amendée et corrigée a été adoptée à l'unanimité des 10 membres présents.

Le rapport a été approuvé à l'unanimité des 8 membres présents.

Les rapporteurs,
Martine TAELMAN.
Marcel CHERON.

Le président,
Armand DE DECKER.